

Slutrapport från testbädden Sharing City Göteborg, 2017-2021

Sharing
Cities
Sweden

Viable
Cities

Med stöd från

VINNOVA
Sveriges innovationsmyndighet

 Energimyndigheten

FORMAS

Strategiska
innovations-
program

Sharing Cities Sweden

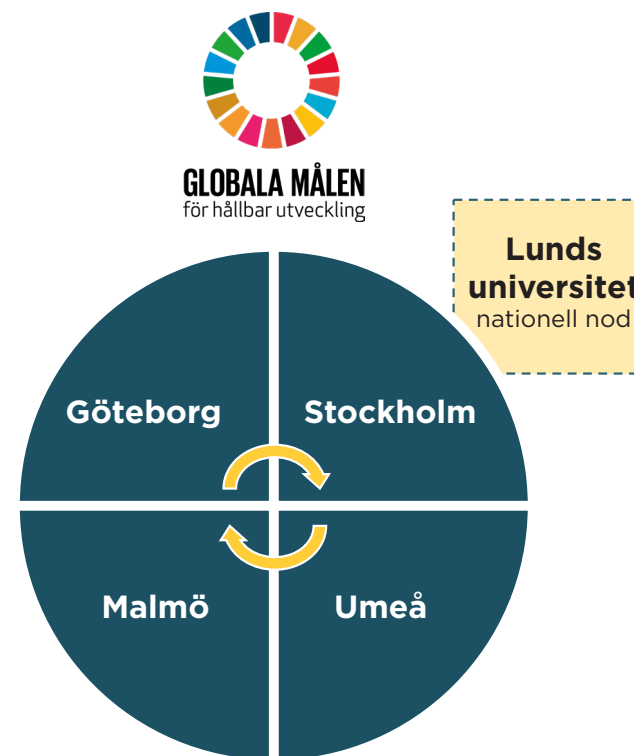
Testbädden Sharing City Göteborg har ingått i det nationella programmet Sharing Cities Sweden där fyra städer under augusti 2017 - augusti 2021 bildat testbäddar för delningsekonomi, varav första halvåret var en förstudie.

Syftet har varit att utveckla och testa delningsekonomi som verktyg för att främja hållbara städer och de globala målen, med särskilt fokus på mål 11 och 12. Utöver Göteborg ingick Stockholm, Malmö och Umeå. Programmet har samordnats av en nationell nod vid Lunds universitet.

Testbädden Sharing City Göteborg har samordnats av Göteborgs Stad genom förvaltningen för konsument- och medborgarservice. Testbädden har bestått av 15 lokala projektparter i Göteborg som inom testbädden arbetat, både enskilt och i olika konstellationer, med att utveckla och testa tjänster och koncept för att dela produkter och ytor.

Sharing Cities Sweden har genomförts inom Viable Cities, ett svenskt innovationsprogram för hållbara attraktiva städer, gemensamt finansierat av den svenska innovationsmyndigheten Vinnova, Energimyndigheten och FORMAS.

Rapporten är skriven och publicerad av Göteborgs Stad i augusti 2021 och bygger på de lärdomar som gjorts inom testbädden och de rapporter som skrivits av de olika aktörerna och forskare kopplade till testbädden.

Text och layout: Tove Lund
Samordnare testbädden Sharing City Göteborg

Göteborgs Stad, konsument- och medborgarservice
Kontakt: tove.lund@goteborg.se
Tel: 031-365 00 00

Innehåll

4	Inledning
5	15 lokala partners
6	Utmaningen - den ohållbara konsumtionen
7	Vad är en Sharing City?
8	Att arbeta i en testbädd
9	Testbädden Sharing City Göteborg
10	Innovationsprocessen
11	Koncept och tjänster i testbädden
12	Smarta Kartan
13	Leksaksbiblioteket
15	Grow Here
17	A Working Lab: koncept för Co-working
18	Samnyttja yta genom utomhuskontor
19	Delningsekonomi i stadsutvecklingen - Masthuggskajen
28	Pandemins påverkan
29	Kunskapsgenerering delningsekonomi
30	Samhällsnytta och värdeskapande
34	Stadens roll i delningsekonomin
37	Affärsmodeller
38	Användarperspektivet
43	Städer som testbäddar för en hållbar utveckling
46	Summering och framåtblick
47	Lista över rapporter från Sharing City Göteborg
49	Webbinarieserie Sharing City Göteborg

Inledning

Delningsekonomin började bubbla som fenomen både internationellt och lokalt i Göteborg för ungefär tio år sen. 2015 kom delningsekonomi in i nyordslistan i Sverige. Även om den storskaliga omställningen av våra livsstilar inte slått igenom än fortsätter nya innovativa delningstjänster att poppa upp och vi vet att behovet av hållbara lösningar är större än någonsin.

Under fyra års tid har Göteborg tillsammans med Malmö, Stockholm och Umeå bildat så kallade testbäddar för delningsekonomi inom programmet Sharing Cities Sweden. I den här syntesrapporten ger vi en översikt av arbetet inom testbädden i Göteborg och de lärdomar som gjorts.

Rapporten bygger till stor del på projektparternas egna rapporter. För den som önskar fördjupning finns rapporter från såväl forskare som aktörerna själva att ladda ner från www.sharingcities.se. Vi har även listat dem i källhänvisningen längst bak.

Sharing City Göteborg har dels varit en arena för test och innovation, dels en samverkansplattform.

En komplex satsning som denna stöter förstås på en mängd utmaningar längs vägen, allt från långa stadsplaneringsprocesser till mer oväntade som en pandemi. Några idéer och delningstjänster i testbädden lyfte aldrig eller fick läggas ner, andra tjänster är lanserade och igång. Några finns som koncept i teorin och ytterligare några har redan skalats upp och spridits till andra städer.

Men inte minst står vi med en rik flora av kunskap och lärdomar kopplat till detta som vi nu vill dela här. Missa inte heller vår webinarieriserie som kan ses i efterhand, mer om den på sidan 49.

Slutligen, ett stort tack till alla Sharing City Göteborgs 15 lokala partners (se nästa sida), kolleger i de andra städerna, den nationella noden vid Lunds universitet, programledningen för Viable Cities och alla andra engagerade människor vi mött genom Sharing Cities Sweden.

Tove Lund, samordnare
Emma Öhrwall, processledare
Testbädden Sharing City Göteborg
Göteborgs Stad, augusti 2021

Illustrationer från den animerade filmen om Smarta Kartan 2020, Göteborgs Stad.

15 lokala partners Sharing City Göteborg

Göteborgs
Stad

ÄLVSTRANDEN
UTVECKLING

En del av Göteborgs Stad

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

COMPANION

KOLLABORATIV
EKONOMI
GÖTEBORG

Studie
främjandet

Elof Hansson
FASTIGHETER

Riksbyggen
Rum för hela livet

KLÄ
DO
TEK
ET

AKADEMISKA HUS

 Stena Fastigheter

Utmaningen: den ohållbara konsumtionen

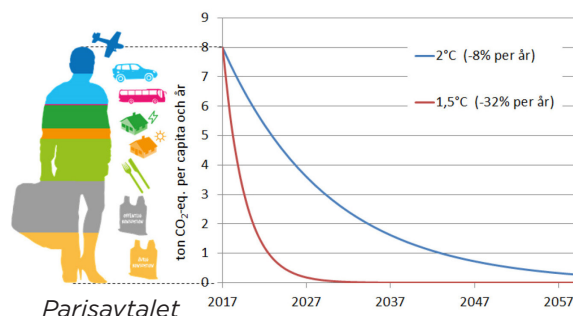

Sverige har de senaste 20 åren fortsatt att slå konsumtionsrekord och mål 12, hållbar konsumtion och produktion i agenda 2030, brukar anges som det mål som Sverige har svårast att uppnå.

En göteborgares konsumtion genererar i snitt nästan 9 ton koldioxidkvivalenter per år. Även avfallsmängderna är stora och i genomsnitt genereras 386 kg avfall per person och år i Göteborg.

Allt fler pekar på att en omställning till mer resurseffektiv konsumtion måste bygga på cirkulära affärsmodeller, dvs en mer tjänste- och tillgångsbaserad konsumtion. Förespråkare för delningsekonomin belyser just övergången från en ägarbaserad ekonomi till en tillgångsbaserad ekonomi som ett sätt att mer effektivt ta till vara på outnyttjade tillgångar i befintligt lager av varor, ytor och resurser av olika slag.

Genom att förändra konsumtionens sammansättning, det vill säga vad och hur vi konsumerar, till mer tillgångsbaserad konsumtion finns stor potential att: öka resurseffektiviteten och minska konsumtionsvolymen per capita och därmed även minska avfallsmängderna. Samtidigt ser kommunen många sociala värden som delningsekonomin bidrar med som en mer jämlik tillgång till varor och tjänster samt stärkt lokal gemenskap mellan människor.

Parisavtalet

Förutsättningar för att leva hållbart

Att leva hållbart handlar både om individens personliga val och agerande i kombination med de förutsättningar och sammanhang som underlättar för en hållbar livsstil.

Göteborgs Stad som samordnat testbädden Sharing City Göteborg har angripit delningsekonomin främst utifrån ett konsumtionsperspektiv, kopplat till befintliga uppdrag att skapa förutsättningar att leva hållbart, men även målet i stadens miljö- och klimatprogram; att de konsumtionsbaserade utsläppen ska minska med minst 7,6 procent per år fram till 2030 och driva på samhällets omställning.

Att fokusera på konsumtionsförändringar handlar både om utveckling av nya sätt att konsumera, men även att förändra de normer som präglar vår konsumtion. Delningsekonomin blir ett verktyg för att bidra till denna förändring.

25%

Under perioden 2008-2018 ökade hushållens konsumtion i Sverige, med hänsyn tagen till inflation, med 25 procent.

Källa: Konsumtionsrapporten 2019, Göteborgs universitet.

Definition delningsekonomi

Det finns en rad olika sätt att dela in och kategorisera delningsekonomin och det finns ingen tydlig etablerad begreppsanvändning. En utgångspunkt är att dela underutnyttjade resurser såsom yta, saker och förmågor hos människor. Ett alternativt ord är **tillgångsekonomi** som pekar på kärnan i den nya ekonomin: att få tillgång till något du behöver utan att behöva äga det själv.

Transaktionen kan ske med eller utan betalning inblandat genom att du hyr, lånar, byter, ger eller får det du behöver. Det kan både handla om tillgång till en pryl eller en plats (lokal eller utemiljö, ex grönyta för odling).

Infrastruktur och kultur i staden
där aktörer och invånare kan
dela på resurser som: varor, ytor,
information/data och kunskap.

Vad är en Sharing City?

Kort kan man säga att en Sharing City handlar både om infrastrukturen – att vi skapar möjligheter för att dela på prylar och ytor – fysiskt och digitalt. Det måste vara lätt att dela, finnas nära där människor bor eller vistas.

Men det handlar minst lika mycket om de mjuka delarna, dvs kulturen i staden, nya normer och hur vi främjar att människor vill dela mer som en del av en hållbar livsstil och stad.

Det finns ingen diplomerings eller formella kriterier kopplat till begreppet Sharing City utan kan mer ses som ett koncept och varumärke som vuxit fram runt om i världen bland städer. Dessa städer har både velat utforska möjligheterna med delningsekonomin för att hitta nya lösningar på olika utmaningar, men också fått hantera en del utmaningar som sker när vissa typer av delningstjänster vuxit fram.

Att arbeta i en testbädd

Fenomenet testbäddar har vuxit fram som en beskrivning av en miljö som möjliggör test. Det kan ske i labbmiljö och på konstruerade platser, men också i verklig miljö. Syftet är att testbädden ska driva innovation genom att testa och utveckla nya tekniker, tjänster, idéer eller arbetssätt. Inom Sharing Cities Sweden har fokus varit på att utveckla och testa idéer för att dela och samnyttja produkter och yta.

På senare tid har det blivit populärt att prata om testbäddar och living-labs inom stadsutveckling, och då handlar det om områden eller delar av städer som är särskilt utpekade, och där test och försök arrangeras och övervakas på plats. Det kan vara fysiska områden för experimenterande och i Göteborg har Älvstaden pekats ut som Göteborgs testarena.

Anledningen att städer som testbäddar växt fram är att de urbana utmaningarna är komplexa, och att det är svårt att veta vad som fungerar och därför behövs test i verklig miljö. Testbäddar kan även fungera som samverkansarenor där företag, kommuner, universitet, institut och civilsamhället kan mötas. Samtidigt blir testbäddar viktiga verktyg för att utveckla lösningar för att nå de globala målen. Testbädden har även tagit utgångspunkt i Göteborgs Stads Innovationsprogram och ingår även i Testbädd Göteborg, ett lokalt nätverk för testbäddar i Göteborg med omnejd.

Testbädd Sharing City Göteborg består av 15 partners som inom testbädden arbetat, både enskilt och i olika konstellationer, med att utveckla och testa tjänster och koncept för att dela produkter och ytor. Det handlar om såväl affärsmodeller baserat på Business to Consumer, Business to Business och Peer to Peer (B2C, B2B, P2P). Inom Sharing City Göteborg pekades området Masthuggskajen, inom Älvstaden, ut som lämplig testarena för delningsekonomi, men testbädden består även av partners som utvecklat och testat på annan geografisk plats i staden.

Fokus på strategiska frågor

Utveckling och test inom testbädden har i sin första fas framförallt fokuserat på strategiska frågor som att förstå och utforska delningsekonomi som begrepp, kommunens roll, ansvar och funktioner i relation till delningsekonomi, förståelse av affärsmodeller och användarnas perspektiv samt att skapa nätverk och bygga legitimitet för fenomenet.

Testbäddsparterna har träffats gemensamt ca fyra gånger per år för kunskapshöjande insatser på olika teman, utbyte och lärande kring vad respektive part utvecklar. Det har varit en utmanande uppgift att skapa relevanta lärträffar för en sån bred av aktörer med helt olika förutsättningar och kunskaper som testbädden bestått av, men har också varit en av de delar som uppskattats mest av parterna, enligt den utvärdering som gjordes under våren 2021.

Testbädd - en gemensam utvecklingsmiljö

MÖTEN,
RELATIONER
& NÄTVERK

PROCESSER

EXPERTER
med
KUNSKAP & KONTAKTER

OMVÄRLDSANALYS &
MARKNADSKUNSKAP

POLICY
&
REGLER

UTRUSTNING

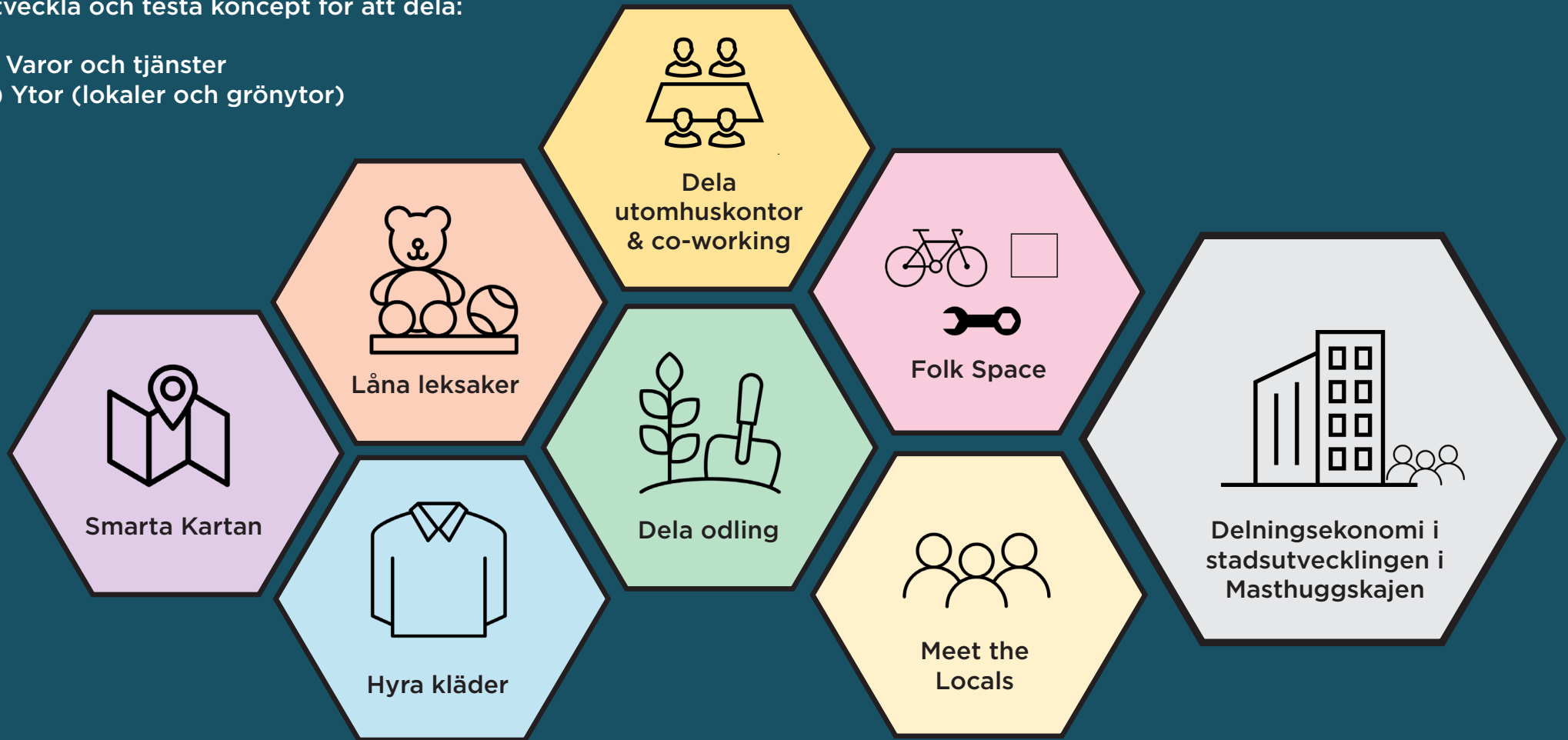
LOKALER
&
INFRASTRUKTUR

Symboler från thenounproject.com

Testbädden Sharing City Göteborg

Sharing Cities Sweden har haft fokus på att utveckla och testa koncept för att dela:

- 1) Varor och tjänster
- 2) Ytor (lokaler och grönytor)

Innovationsprocessen

Innovation är något nytt som skapar värde och får spridning. En idé blir en innovation först när den omsätts i verkligheten, sprids och gör nytta. Ambitionen med Sharing Cities Sweden har varit att ett antal innovationer från varje stad och testbädd skulle uppstå som resultat.

En testbädd kan ses som strukturen och miljön där idéerna testas. Arbetet sker ofta utifrån en innovationsprocess som handlar om vad och hur. Processen kan se olika ut ifrån fall till fall, men grundstenarna i den iterativa processen är:

Förstå behov/knäckfrågor --> Utveckla --> Testa --> Utvärdera --> Implementering/Uppskalning

Inom testbädden Sharing City fanns från start både aktörer som var i behov av att vidareutveckla befintliga delningstjänster (Grow Gothenburg, Klädoteket och Smarta Kartan) samt aktörer som ville utveckla något helt nytt från början.

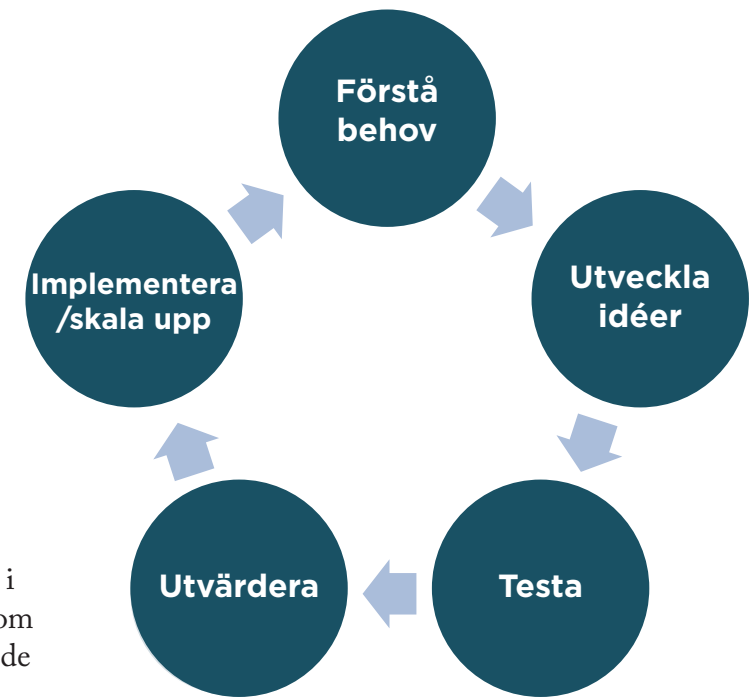
Det blev tidigt tydligt att även de delningstjänster som redan var igång innan testbäddens uppstart, var i behov av att ta ett varv till i innovationsprocessen för att få förnyad förståelse kring utvecklingsbehoven av deras tjänster. Det handlade framförallt om att förstå användarnas behov bättre för att kunna vidareutveckla tjänsterna i en riktning

som möjliggör större hållbarhet och uppskalning i bemärkelsen att de når en kritisk användarbas. Som ett resultat av en mer användardriven process följde en naturlig vidareutveckling av affärsmodellerna och i vissa fall även deras digitala plattformar, i de fall en sådan finns.

Erfarenheter och lärande

Erfarenheter och lärande är en viktig dimension av att arbeta i en testbädd. Det är först efter utvärdering och kunskapsgenerering som vi vet vilka delningsinitiativ som är värda att implementera fullskaligt eller skala upp. En uppskalning kan ske både vertikalt och/eller horisontellt. Dvs i det första fallet växer huvudverksamheten och i det andra fallet är det en avknoppning kanske till en annan stadsdel eller kommun.

Inom testbädden har framförallt tjänsten Smarta Kartan skalats upp till fler kommuner i Sverige. Men även Grow Gothenburg omformades till en nationell plattform, Grow Here, våren 2020 och Leksaksbiblioteket har genom sin framtagna hand-

bok underlättat för framtida spridning till andra platser både inom Göteborg och utanför kommunen.

Policylab

I testbädden har även några av aktörerna skapat tillfälliga policylab för att utveckla regelverk för att kunna driva innovation i den riktning man vill. I ett policylab sitter en grupp aktörer med olika kompetenser och använder sig av en uppsättning användarcentrerade metoder och kompetenser för att testa, experimentera och lära inom policyutveckling. Syftet är att ta fram ett agilt arbetssätt för att utveckla regelverk som stimulerar snarare än hindrar innovation. Detta har framförallt blivit aktuellt kopplat till momsfrågor och förutsättningarna att kunna dela och samnyttja lokaler. Läs mer i kapitlet om Masthuggskajen.

Koncept och tjänster i testbädden

I testbädden Sharing City Göteborg har ett drygt tiotal tjänster och koncept utvecklats under perioden. Några av tjänsterna fanns redan etablerade i tidig fas, men var i behov av vidareutveckling. Andra tjänster har utvecklats helt från början.

På följande sidor följer en kort beskrivning av de olika tjänsterna/koncepten och en fördjupning av några.

Grow Here (tidigare Grow Gbg)

Samlar odlingsrörelsen på en karta och matchar människor som vill odla med markägare som har odlingsbar mark via en digital plattform.

Aktör: The Foodprint Lab

Vad har testats och utvärderats: Vidareutveckling av affärsmodell för fastighetsägare, pilottester med fastighetsägare (bl.a. Higab), Modell för nationell spridning.

Status: Nationell spridning

www.grow-here.com

Smarta Kartan

En webbplats och en digital karta som synliggör initiativ som gör det lätt att hyra, dela, byta, låna, ge och få.

Aktör: Kollaborativ Ekonomi Sverige

Vad har testats: modell för spridning till andra städer, open source-version har utvecklats

Status: Nationell spridning till Malmö, Sjuhäradsregionen, Karlstad, Umeå och Stockholm. Vunnit flera priser: Eurocities Award 2017 och CIO Awards kategori Hållbarhet 2019.

www.smartakartan.se

Leksaksbiblioteket

En lokal mötesplats i stadsdelen Majorna där medlemmar kan låna giftfria leksaker, mötas och delta i event.

Aktör: Majornas Samverkansförening, från jan 2020 föreningen Leksaksbiblioteket

Vad har testats och utvärderats: Attraktiv och hållbar organisationsmodell inkl finansiering, sätt att samarbeta med exempelvis bostadsbolag, vad erbjudandet till medlemmar ska innehålla, utvärdering av miljöpåverkan

Status: Lokal verksamhet, test av lokala pop-up och noder runt om Göteborg och i Lerums kommun, ombildad till förening. Handbok framtagen för spridning av konceptet.

www.leksaksbiblioteket.se

Klädoteket

Uthyrning av kläder via butik och digital plattform med en vision att främja ett mer hållbart mode.

Aktör: Klädoteket

Vad har testats: användarstudier och vidareutveckling av affärsmodellen, att gå från B2C till B2B.

Status: Klädoteket har lagt ner verksamheten 2020.

www.kladoteket.se

Folk Space

Ett koncept för en delningshub med fokus på folkbildning. Har omfattat cykelkök och solidariskt kylskåp m.m. och varit kopplad till platsutvecklingsprocessen i Masthuggskajen.

Aktör: Studieförbundet

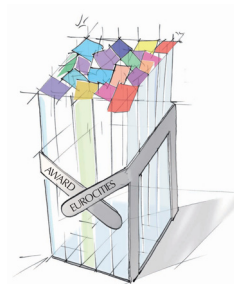
Vad har utvecklats/testats: Teoretiskt koncept för ett Folk Space. Test i liten skala i Kommerse.

Status: Processen fortsätter att ta fram ett koncept som fungerar med nya folkbildningsregler. Samarbetet med Cykelköket Göteborg och Solidariskt Kylskåp på plats har avslutats och Studieförbundet har flyttat från platsen.

Smarta Kartan

Visar vägen till den lokala delningsekonomin

Delningsekonomin började bubbla som fenomen både internationellt och lokalt i Göteborg för ungefär tio år sen. I samband med detta tog några medborgare initiativ till att kartlägga fenomenet som ledde fram till Smarta Kartan.

I Göteborg har hemsidan smartakartan.se blivit en central samlingsplattform som synliggör den lokala delningsekonomin i Göteborg. Smarta Kartan skapades ursprungligen genom ett samarbete i ett idéburet offentligt partnerskap (IOP) mellan föreningen Kollaborativ Ekonomi Göteborg (KEG) och Göteborgs Stad, förvaltningen konsument- och medborgarservice och lanserades i november 2016.

Smarta Kartan växte fram ur ett gemensamt behov att vilja synliggöra initiativ och tjänster som bidrar till en mer hållbar livsstil, under en period när ett nytt fenomen växte fram med många initiativ inom delningsekonomin.

Visionen för Smarta Kartan är *"En värld där vi delar och hushåller med våra resurser"*. Syftet med kartan är att synliggöra delningsekonomin verk-samheter, platser och nätverk och därmed bidra

till en mer hållbar livsstil genom "tillgång framför ägande", men också värden som gemenskap och nya möten som ofta blir en del av att delta i delningsekonomin.

På kartan hittas bland annat cykelkök, bytes-grupper, gratisbutiker, bilpooler och olika digitala plattformar. Vad som visas på kartan bestäms av kriterier som tagits fram i samråd mellan KEG och Göteborgs Stads förvaltning konsument- och medborgarservice.

Map Jams i en samskapande process

Smarta Kartan har tagits fram i en samskapande process tillsammans med medborgare som in-ledningsvis bjöds in till så kallade "map jams" där delningsinitiativen i Göteborg kartlagdes. Ett "map jam" är en sammankomst där en grupp människor tillsammans kartlägger något; i detta fallet del-ningsinitiativ. Arbetssättet att inkludera medborg-arna i processen att kartlägga och skapa kartans innehåll var också en av anledningarna att Smarta Kartan redan i november 2017 vann det europeiska kommunpriset Eurocities Award i kategorin "par-ticipation" för sin samskapande process att ta fram kartan.

En social innovation från Göteborg till: Malmö, Sjuhärad, Karlstad, Umeå, Stockholm och fler på gång.

Testbädden möjliggjorde uppskalning

Smarta Kartan gick in i testbädden Sharing City Göteborg utifrån framförallt ett behov av teknisk utveckling av den digitala plattformen. Dels för att förbättra funktionaliteten och bli mer användarvän-lig, dels för att göra källkoden öppen så att andra städer skulle kunna nyttja arbetet och göra egna lokala versioner av Smarta Kartan.

Ambitionen växte sedan längs vägen och blev snabbt en social innovation som spridits till: Malmö, Sjuhä-radsregionen och Karlstad 2019 samt Umeå och Stockholm under 2021. I och med att kartan växt till fler kommuner ökade också behovet att även ut-veckla en ny samverkan och organisationsmodell för Smarta Kartan nationellt. Föreningen har även bytt namn till Kollaborativ Ekonomi Sverige.

Leksaksbiblioteket

Idén till Leksaksbiblioteket kom från en förälder i Majorna i Göteborg som upplevde att den lilla lägenheten började översvämmas av oanvända leksaker. Är det verkligen nödvändigt att äga allt detta? Tänk om vi kunde få tillgång till massa leksaker utan att behöva äga allt själva och därmed minska resursslöseri.

Lite efterforskning visade att det var många föräldrar som delade den upplevelsen. En tidigare studie visar dessutom att barn i förskoleålder i Sverige i snitt äger 536 leksaker, vilket tyder på en stor konsumtion av leksaker. Lösningen på dessa knäckfrågor blev Leksaksbiblioteket. Utvecklingen av konceptet har möjliggjorts tack vare medel och expertstöd från testbädden Sharing City samt medel från Allmänna arvsfonden.

Leksaksbiblioteket fungerar som ett bibliotek fast med leksaker och babyartiklar istället för böcker. Den som vill låna med sig leksaker hem blir medlem i föreningen genom olika typer av medlemskap som bygger på antingen betalning (300-500kr/år) eller engagemang i verksamheten.

Utöver utlåningsverksamheten är Leksaksbiblioteket också en öppen mötesplats dit barn och deras vuxna är välkomna att testa sig fram i leken samt umgås på plats i lokalen. Leksaksbibliotek fungerar också som en plattform för de som själva har idéer på barnaktiviteter och/eller träffar som de vill genomföra.

Några exempel på föräldrainitierade aktiviteter som genomförts hos Leksaksbiblioteket är språkträffar, sagoyoga, bärsjalsträffar, musik- och pysslevent. Leksaksbiblioteket anordnar också regelbundet egna event både på plats på Leksaksbiblioteket och som pop up:s på andra platser i staden.

I testbädden

Mer specifikt gick Leksaksbiblioteket in i testbädden utifrån följande behov:

- Att arbeta fram konceptet kring lån, medlemskap, avgifter och drift.
- Att få en djupare förståelse för användarna.
- Förstå vilka värden som tjänsten skapar och hur dessa kan kommuniceras gentemot olika intressenter och potentiella finansörer och samarbetspartners.
- Att ta fram en affärsmodell som gör att Leksaksbiblioteket kan fortleva efter projektiden.

Effekter

Med underlag från fokusgrupper och en intressentanalys har föreningen tillsammans med en rådgivare från Coompanion satt samman en effektmättningsmall. Årligen följs Leksaksbibliotekets effekter och resultat upp utifrån en rad olika parametrar, så som antal barn som delat leksaker, social sammanhållning och miljöeffekter.

Med underlag från intressentanalyserna såg man även ett behov av att närmare undersöka verksamhetens miljöeffekter. För detta anlätades forskningsinstitutet RISE, också partner i testbädden. Miljöutvärderingen visade framförallt att det fanns stora indirekta effekter, som normförskjutning och beteendeförändringar. Eftersom Leksaksbibliotekets målgrupp är barn har verksamheten en stor potential att påverka normer och beteende som kan bestå som ett mönster i vuxenlivet.

Spridning av konceptet

Leksaksbiblioteket i Göteborg är det första av sitt slag i Sverige, men en viktig del av Sharing Cities Sweden är att goda exempel ska kunna skalas upp och spridas. Som del i detta har Leksaksbiblioteket tagit fram en handbok som syftar till att fungera som hjälp på vägen för den som är nyfiken på leksaksbibliotek, funderar eller redan är igång med att starta ett.

Leksaksbiblioteket har fått en viss geografisk spridning genom pop-up verksamhet runt om i Göteborg på ex öppna förskolor, men bygger oftast på någon medlems ideella engagemang att transportera leksakerna mellan huvudlokalen och pop-uppen.

Många har visat intresse för att starta ett leksaksbibliotek där de bor, men finansiering av verksamheten blir snabbt den stora utmaningen. Det är i Sverige relativt lätt att få medel till nya innovativa idéer och pilotprojekt av den här typen, men när verksamheter ska permanteras eller replikeras saknas oftast möjlighet till verksamhetsstöd. Just problematiken kring vem som ska finansiera ideella och medborgardrivna initiativ är något vi problematiserar ytterligare i kapitlet stadens roll och stödstruktur för den lokala delningsekonomin.

Leksaksbibliotekets handbok, slutrapport och miljöutvärdering kan laddas ner från: www.sharingcities.se

Reflektion från Anna Zajc, grundare till Leksaksbiblioteket

"Att få vara med i testbädden Sharing City Göteborg har betytt väldigt mycket för Leksaksbiblioteket. Genom testbädden har vi fått tillgång till ett brett nätverk av liknande föreningar och organisationer och därigenom satt vår verksamhet i ett sammanhang. Vi är också väldigt tacksamma för det stöd vi fått av rådgivare från Coompanion som mött oss på precis det stället vi stått och varit till stor hjälp med utveckling av affärsplan och bildande av föreningen.

Kursen i användardriven innovation som testbädden erbjöd våren 2019 gav oss också väldigt mycket och vi försöker hela tiden att ha med oss tanket att sätta användaren i centrum när vi utvecklar verksamheten vidare."

Grow Here

Grow Here är en digital plattform och odlingscommunity där markägare och odlingsintresserade kan kopplas ihop för att dela odlingsyta eller odlingsprojekt, byta tjänster, dela kunskap & idéer med varandra och möjliggöra för fler lokala odlingar. Visionen är en värld där alla har tillgång till att odla sin egen mat eller köpa direkt från sin lokala bonde.

Delningstjänsten lanserades våren 2017 under namnet Grow Gothenburg och drivs av den ekonomiska föreningen The Foodprint Lab. I samband med ambitionen att geografiskt skala upp bytte plattformen namn till Grow Here våren 2020.

Såväl offentliga som privata fastighetsägare och privatpersoner kan via plattformen erbjuda mark som andra kan odla på. Förutom odlingsmark visar plattformen ett utbud av lokala odlingar att besöka, bli en del av eller handla mat av samt kurser och events för den som vill lära sig mer om odling.

Delningstjänsten utvecklades ursprungligen utifrån ett behov som The Foodprint Lab såg hos framförallt odlare som hade svårt att hitta mark eller odlingsprojekt i sin närhet att engagera sig i. Samtidigt fanns det stora ytor outnyttjad mark i staden och i en marknadsundersökning förstod The Foodprint Lab att även fastighetsägare hade en

utmaning kring hur de skulle omvandla oanvända/döda ytor till levande, gröna mötesplatser. Några av fastighetsägarna såg odling som en lösning, men fastnade ofta i tvivel kring vem som skulle sköta ytan och hur man skulle nå ut. Utifrån dessa målgruppers behov utvecklades plattformen som ett sätt att lösa båda dessa gruppers utmaningar och samtidigt skapa värde i form av sociala, ekologiska och även ekonomiska effekter.

I testbädden

Mer specifikt gick Grow Here in i testbädden utifrån följande behov:

- Att fortsätta utveckla den digitala plattformens funktionalitet och användarvänlighet.
- Utveckla och förtydliga affärsmodellen och värdeerbjudandet gentemot fastighetsägare.

Att ingå i testbädden Sharing City har gett ökad förståelse för såväl användardriven design och innovationsprocesser som affärsmodellsutveckling. När det gäller den digitala tjänsten har Grow Here fokuserat på användarperspektivet och kartlagt användarnas resa genom plattformen. Det blev tydligt att det finns många olika typer av användare vilket innebär en flersidig plattform och komplex affärsmodell. Fastighetsägarna agerar dessutom främst offline med Grow Here. En lärdom man gjort är att det ofta tar tid att få till samarbeten som en del av en fastighetsutvecklingsprocess, vilket kräver tålamod och att man är bra på att kommunicera vilket värde som tjänsten skapar.

Musikens hus

Slaktarens trädgård

Odlingen vid Kviberg

Foto: The Foodprint Lab

Pilotprojekt med fastighetsägare

Grow Here har under de senaste åren haft pilotprojekt bland annat med den kommunala fastighetsägaren Higab som upplåtit yta för odling på tre platser i Göteborg.

- **Musikens hus:** en fd parkeringsplats som blivit en grön oas och mötesplats med en tillsammansodling.
- **Slaktarens trädgård:** där en tidigare grå otrygg asfaltsyta omvandlats till en kommersiell odling med självplock av grönsaker och snittblommor.
- **Kviberg:** där en tidigare oanvänd grönsyta vid en kulturhistorisk byggnad omvandlades till en grön mötesplats med både en odlingsförening och en kommersiell odling där grönsaker och blommor såldes till restauranger. Den kommersiella odlingen blev senare omvandlad till en kollektivodling där man odlar gemensamt och säljer överskott. Totalt finns ett 30-tal odlare på platsen som har fått nytt liv och intresset för fastigheten har ökat.

Värdeskapande och samhällsnytta

Tjänstens samhällsnytta började utvärderas under vintern 2019 inom pilotprojektet med Higab och en strategi och metod för effektmätning utvecklades. Genom intervjuer och enkäter har Grow Here börjat mäta olika typer av samhällsnytta samt nytta för användarna på individnivå.

Exempel på indikatorer Grow Here tagit fram för att visualisera nyttan på samhällsnivå är: antalet odlare och deras upplevelse, effekter kring social samvaro och välmående, hur odlarnas aktiviteter och vistelse på plats har aktiverat ytan och gjort den tryggare, hur platsen upplevs av förbipasserande och hur det påverkar attraktiviteten och intresset för fastigheten, hur mycket mat som producerats samt vilken skillnad projektet gett i form av biologisk mångfald, klimatpåverkan och andra ekosystemtjänster såsom klimatanpassning, men även lärande och medvetenhet kring hållbarhetsfrågor.

VARFÖR DELA SIN MARK?

- Ekosystemtjänster
- Gröna jobb, lokala förebilder
- Gemenskap & mötesplatser
- Mervärden för lokala verksamheter
- Minskad skötsel

Ett synligt värde som Fastighetsägaren Higab säger sig uppleva är att det vid vissa av odlingarna blivit mindre klotter och skadegörelse, vilket kan bero på mer folk i området och att platsen upplevs tryggare. Man nämner också hur odlingen ger en helt annan upplevelse av utemiljön på fastigheten då den skapar en grön mötesplats som inte fanns tidigare.

A Working Lab - koncept för co-working

Kreativa krokar och oväntade möten gör människor mer innovativa och får oss att växa tillsammans. Det är idén bakom A Working Lab - Akademiska Hus nationella koncept för co-working och flexibla mötesplatser.

När Akademiska Hus för några år sen påbörjade ett utvecklingsarbete kring framtidens miljöer på campus så spådde man en framtid med stora utmaningar. En allt snabbare utveckling av fastighetsbranschen med nya utmanare på marknaden och förändrade värdekedjor hade börjat växa fram. Även digitaliseringen har drivit på denna utveckling och satte fokus på två arbetsspår: utveckling av kärnafären samt ett snabbspår för innovativ utveckling för en framtida positionering.

Inom ramen för Sharing City har Akademiska Hus utvecklat och testat co-workingkonceptet A Working Lab som del av en ny kontorsbyggnad i Johanneberg Science park vid Chalmers som öppnade hösten 2019. Genom att flytta fokus från värdet som finns i byggnaden till värdet som skapas i den så hoppas Akademiska Hus lära sig mer om användarbehov och miljöer för innovativa möten.

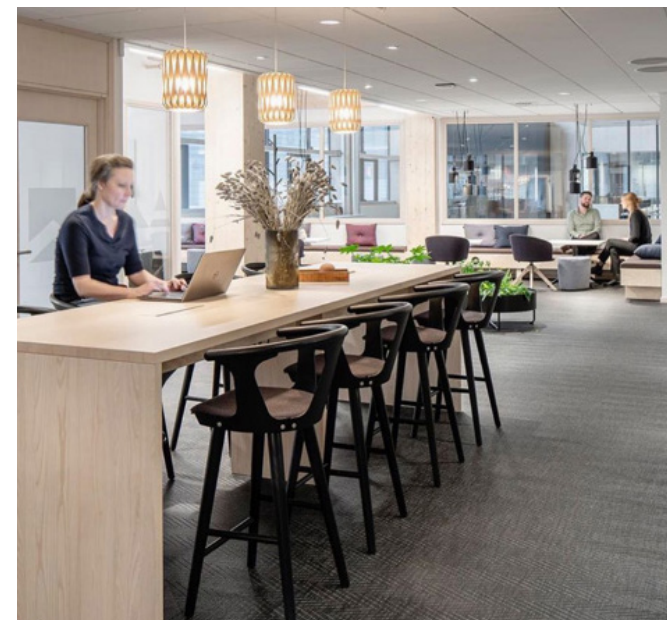
På sikt kan Akademiska Hus affärsmodell förändras i grunden på grund av högre krav på lokalaktivitet och behov av att dela mer på lokaler och

resurser. Syftet med co-workingkonceptet är att skapa mötesplatser och facilitera en plats som möter behoven för framtidens samhällsbyggnadsutmaningar. Alla ytor i huset syftar till att driva möten och interaktioner och det har därför varit viktigt med en medveten design både av den fysiska miljön såväl som i erbjudanden och medlemskap.

Nya roller som fastighetsägare

En viktig aspekt för att skapa en levande miljö i A Working Lab är att alla olika aktiviteter på platsen hänger ihop och skapar mervärde till varandra. Akademiska Hus har även gradvis tagit över mer och mer av faciliteringen av byggnaden för att aktivt kunna utveckla det community och den mötesplats som man vill uppnå.

Genom Sharing City har Akademiska Hus dessutom fått möjlighet att utvärdera de nya arbetssätt som utforskats under projektiden, till exempel hur man navigerat mellan traditionell projekthantering och utmaningar med delade ytor, förändrat tjänsteutbud och nya roller som fastighetsägare. De faktorer de listat som viktiga är bl.a. teamorienterat arbetssätt med kontinuerlig facilitering där hög trygghet och låg prestigelöshet i gruppen samt mod och tydlighet i målen från företagsledningen i att våga satsa och testa nya lösningar har varit framgångsfaktorer.

Co-working och maker space

A Working Lab är ett kontorshus på campus Johanneberg (Chalmers) där nya sätt för hyresgäster att mötas, dela ytor och göra tillsammans utvecklas i flexibla lokaler som delas mellan olika aktörer. Exempel på verksamheter som testas är co-working, makerspace, Learning Lab - miljöer för framtidens lärande.

Aktör: Akademiska Hus

Webb: www.aworkinglab.se

Vad har testats: tjänster till hyresgäster som skapar communitykänsla, community manager, affärs/hyresmodell.

Status: Nationell spridning. Det finns idag liknande co-workingkoncept i Umeå och i Solna under samma varumärke.

Samnyttja yta genom utomhuskontor

AKADEMISKA HUS

Under senare år har Akademiska hus sett ett ökat behov av mötesrum utomhus kopplat till hälsa och attraktiva läromiljöer i campusmiljö. Det finns även en ambition att skapa liv under en större del av dygnet/veckan på campus och att i högre utsträckning integrera campusområdena med resten av staden.

I samband med arbetet med att bygga den nya kontorsbyggnaden A Working Lab, AWL, uppstod idén att bygga ett utomhuskontor. AWL är en samverkansbyggnad på Chalmers campus Johanneberg där Akademiska Hus både utvecklar byggnaden som en stor mötesplats och även satt upp mål att integrera utemiljön mellan byggnaderna som en mötesplats.

Mellan-rummet

Akademiska Hus har inom Sharing City Göteborg utvecklat och testat en demo för utomhuskontor som kopplas samman med co-workingkonceptet och är en del i att utveckla värdeskapande mötesplatser och att verka för att nyttja utemiljön mer flexibelt i campusmiljö.

Utomhuskontoret, Mellan-rummet, är en halvöppen glasbyggnad som ska fungera som en klimat- och ljudskyddad halvöppen plats. Det är också en satsning på att skapa mötesplatser utomhus för att dels främja hälsa genom arbete utomhus och dels

för att aktivera användningen av utemiljön på campus. Samtidigt ville man utforska affärsmöjligheter med utomhuskontor på campus, särskilt kopplat till sin andra stora satsning på co-workingmiljöer i närliggande byggnad.

De senaste årens pandemi har å ena sidan medfört att testningen fått pausa när få människor arbetat i kontorsbyggnaden, men har å andra sidan bidragit till ett växande behov och intresse för att arbeta utomhus delar av dagen.

Lärdomar

De initiala utvärderingar med personal som testat utomhuskontoret visar på att platsen fungerar bäst för att ha möten där man bollar idéer, för att bryta tankemönster och stimulera kreativa tankar jämfört med att bara sitta still inomhus.

Konceptet har tyvärr visat att det är svårt att ha ett öppet utrymme som skapar alltför bra klimatskydd utan att vara låst. Modulen blev snabbt ett tillhåll för alkohol- och drogmissbrukare på kvällar och helger. Därför har man blivit tvungen att se över en lösning med låst dörr och därigenom tappas en del av grundidén med en yta som spontant och lätt kan samnyttjas.

När arbetet fortsätter framåt kommer man arbeta mer aktivt med beteendefrågor och kultur för att uppmuntra medarbetarna till utomhusvistelse.

Utomhuskontor

Utomhuskontoret, Mellan-rummet, är en halvöppen glasbyggnad som ska fungera som en klimat- och ljudskyddad halvöppen plats och är en satsning på att skapa flexibla mötesplatser utomhus som kan samnyttjas av olika aktörer.

Aktör: Akademiska Hus

Vad har testats: en demo för utomhuskontor som kopplas samman med co-workingkonceptet.

Status: Demo testad, men pausad under tiden för pandemin. Arbetet återupptas under hösten 2021.

Demo av utomhuskontoret Mellan-rummet som invigdes våren 2019.

Delningsekonomi i stadsutvecklingen

Testbädd Masthuggskajen

Masthuggskajen har varit ett fokusområde i Sharing City Göteborg där kommunala och privata fastighetsägare jobbar för att skapa förutsättningar för ett levande gatuplan som bidrar till hållbara livsstilar och där delningsekonomi är ett verktyg.

Stadsutvecklingsprojektet Masthuggskajen söder om älven i centrala Göteborg har som ambition att skapa en hållbar och levande stadsmiljö. Området har plats för 1 300 nya bostäder och cirka 150 000 kvadratmeter lokaler för handel och kontor.

Utvecklingen av levande gatuplan har pekats ut som särskilt viktigt för området. Utmaningen är inte bara att fylla stora ytor, utan att dessutom fylla dem med ett innehåll som möter visionen för Älvstaden och Masthuggskajens Hållbarhetsprogram. Specifikt uttalat finns delmålet att: *"På Masthuggskajen är det enkelt att återbruka, spara energi, dela och låna"*.

Eftersom detaljplanen tillåter en hög exploatering av området ställs det höga krav på ytanvändningen där överlappande användning och samnyttjning av t ex förskolegårdar och parker är en förutsättning snarare än ett önskemål. Att hitta former där många olika kvaliteter och funktioner ska samexistera i utomhusmiljön är därför en nyckelfråga.

Aktörerna i Masthuggskajen gick in i Sharing City samarbetet med tesen att delningsekonomi kan fungera som ett verktyg för en mer resurseffektiv och blandad stad. Genom att skapa förutsättningar för delningstjänster att verka i den nya stadsdelen som förtätas och växer fram i centrala Göteborg är tanken att det blir lättare för boende, arbetande och besökare i området att göra hållbara val kopplat till sociala aktiviteter, service och konsumtion.

Andra frågeställningar har varit: Kan delning av yta vara ett sätt att få ner hyresnivåer i centrala lägen? Vilken roll har fastighetsägarna i detta och vilka policyhinder har man stött på? Arbetet inom Sharing City Göteborg har fokuserats inom tre delprojekt som bedrivits med olika projektgrupper och med fokus på olika frågeställningar:

1. Delningsverksamheter i gatuplan
2. Platsutveckling Kommersen
3. Samnyttjning av allmän plats

Bakgrundsfakta

Masthuggskajen är en del av Älvstaden, med visionen att vara öppen för världen, inkluderande, grön och dynamisk, och ska utvecklas genom att fungera som testarena för nya lösningar som möter Göteborgs övergripande utmaningar i form av klimatförändringar, segregation och en förändrad ekonomi samt som bidrar till hållbara och goda livsmiljöer.

Masthuggskajen är det första delområde som i sin helhet planeras och utvecklas utifrån visionen. Arbetet sker genom samverkan mellan Göteborgs Stads förvaltningar och bolag och ett konsortium bestående av Riksbyggen, Elof Hansson Fastigheter, NCC Property Development, Stena Fastigheter AB, Balder, Folkets Hus och Nordr.

Webb: www.masthuggskajen.se

Delningsverksamheter i levande gatuplan

Delprojekt i Masthuggskajen

Inom stadsutvecklingsprojektet Masthuggskajen finns en samverkansgrupp av fastighetsägare för att utveckla levande gatuplan. Ambitionen är att skapa en mix av verksamheter som möter göteborgare och besökares olika behov, förutsättningar och intressen för att skapa en stimulerande, hållbar och attraktiv stadsmiljö.

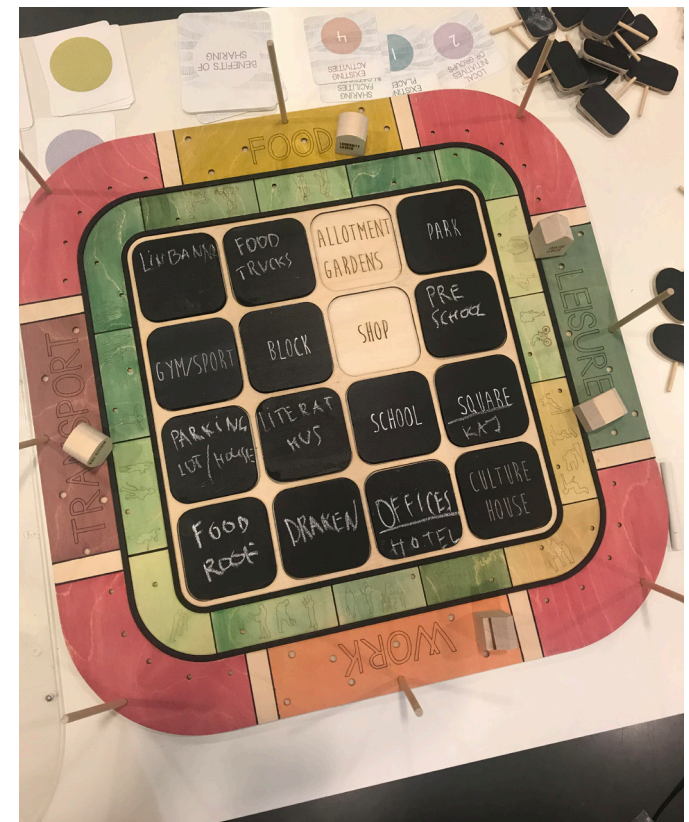
Aktörerna har som del i det arbetet undersökt hur förutsättningar kan skapas för cirkulär och delningsekonomi i området. Tanken är att möjliggöra för delningsverksamheter att hyra in sig i bottenvåningarna och på så vis bli en del av gatuplanets utbud.

Utmaningen för fastighetsägarna är att många delningsinitiativ är värdeskapande, men har låg betalningsförmåga då de är småskaliga eller verkar helt på ideell bas. En ekvation som blir extra utmanande i ett centralt läge som Masthuggskajen med hög marknadshyra. Det kräver en form av differentierad hyresbild i området för att även bereda plats för den här typen av föreningar.

Kopplat till detta har även frågan om samnyttjan av lokalyta blivit intressant, som ett sätt att få ner hyresnivån för enskilda initiativ.

Arbetet tog avstamp i samtal med representanter från delningsinitiativ och fastighetsägare i en workshopserie hösten 2018 där man utgick från Common Ground, en interaktiv dialogmetod i form av ett brädspel, framtagen av Natalie Novik i ett mastersarbete 2017 på Chalmers.

I dialogen framkom bland annat att lokalhyra i centrala och nybyggda fastigheter är det största hindret för dessa verksamheters möjlighet att ta plats i Masthuggskajen.

Workshop Common Ground, hösten 2018

Illustrationer: Kanozi arkitekter

Prototyper utvecklades

Fastighetsägarna fortsatte under 2019 arbetet genom att ta fram tre prototyper för att ge lågbetalande verksamheter möjlighet att hyra in sig i Masthuggskajen. Ur dessa prototyper identifierades ett antal frågeställningar som behövde få svar:

- Hur ska ett hyresavtal för en delad lokal läggas upp mellan fastighetsägare och förstahandshyresgäst och mellan första och andrahandshyresgäst?
- Hur påverkar momsad/ icke momsad verksamhet uthyrningen i en delad lokal?
- Hur tecknas försäkring och hur delas risker i och med delning av lokaler?
- Hur påverkar delning och lägre betalande hyresgäster fastighetskalkylen och lägre värdering av fastigheten?

Det hinder som delprojektet kom att fokusera på framåt var kopplat till fastighetsägarnas frivilliga skatteskyldighet och hur både hyresgästens verksamhetsform och uthyrningsform påverkar möjligheten att lyfta moms på kostnader som är relaterade till fastigheten. Dessa frågor utforskades gemensamt med delprojektet "Platsutveckling Kommersen" i ett så kallat "policylab". Policylab kan förklaras som en grupp aktörer med olika kompetenser som vill utveckla ett regelverk. Frågan om moms kopplat till långsiktig uthyrning fick mest fokus då det ansågs vara en nyckel för att en uppskalning av delade lokaler ska vara möjlig.

Hinder lyfts till nationell nivå

Eftersom rådigheten för momsfrågor ligger på nationell nivå initierades samtal med aktörer på nationell nivå genom samarbete med branschorga-

nisationen Fastighetsägarna. Detta gjordes bland annat som ett remissvar på en hearing från Skatteverket våren 2021, men även som ett nationellt rundabordssamtal tillsammans med Fastighetsägarna, Sharing Cities Sverige och Viable Cities med representanter från Skatteverket, Svenska Stadskärnor, Svensk Handel, Coompanion, Vakansa, Sweco, Göteborg Citysamverkan, Higab, Älvstranden Utveckling, FOG och Stensvik advokater. Samtalet med olika parter ledde till ett PM med ståndpunkter som kommer att fungera som underlag för dialog med berörda politiker och tjänstepersoner under hösten 2021.

Delprojektet har letts av konsortiet för Masthuggskajen med processtöd från Friends of Gothenburg Innovation och Älvstranden Utveckling AB.

Platsutveckling Kommersen

Delprojekt i Masthuggskajen

I Masthuggskajen finns en ambition att utvecklingen av området ska ge goda förutsättningar att leva hållbart. Som del i arbetet ingår att skapa en nod för hållbar konsumtion som ska utgå ifrån de värden som redan finns i området.

Delprojektet har drivits av Älvstranden Utveckling i samarbete med Studieförmedlingen och med stöd av konsument- och medborgarservice kring hållbar konsumtion. En av de befintliga verksamheterna som funnits länge i området är loppmarknaden Kommersen vars tidigare lokaler behöver rivras under utbyggnaden av området. En ersättningsbyggnad planeras att uppföras på marken bredvid, men kan tidigast stå klar 2025.

Därför har projektet arbetat för att utveckla noden genom en *platsutvecklingsprocess*, där en temporär lösning är en del fram tills att byggnaden står på plats. Denna process har som syfte att testa verksamheter inom cirkulär och delningsekonomi som en del i noden för hållbar konsumtion, men också att testa samnyttjan av yta för att på så vis erbjuda samma yta till fler och därigenom hålla nere hyreskostnaderna.

Studieförmedlingen hyrde från hösten 2018 en del av loppmarknadens yta för att utveckla sitt koncept Folkspace; också en del av testbädden. I Studie-

förmedlingens lokaler bedrev både Cykelköket och Solikyl verksamhet. Älvstranden Utveckling och Studieförmedlingen inledde ett samarbete kring platsutvecklingen eftersom synnergieffekterna var uppenbara; Studieförmedlingen ville skapa en plats för delningsverksamheter och Älvstranden en nod för hållbar konsumtion där delningsverksamheter skulle vara en del. Möjligheterna i den befintliga lokalen var dock begränsade p.g.a. lokalens dåliga skick och korta tidshorisont.

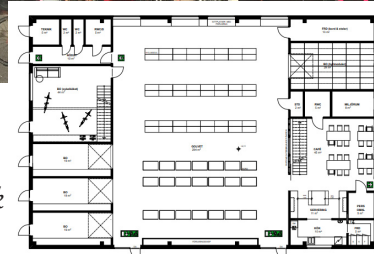
Svårt hitta fysisk plats för test

Olika alternativ för en fysisk platsutveckling och fullskalig testarena har utretts under projektets gång, men trots många försök har det ännu inte hittats en lösning på temporära lokaler i området och därmed har fysiska test inte kunnat genomföras som tänkt. Under 2020 valde Studieförmedlingen att säga upp sin inhyrning i Kommersen då den inte längre kunde motiveras utifrån projektets syften.

Olika skisser har tagits fram för platsutvecklingen utifrån de olika platser som varit aktuella under

Konceptskiss:
Tengbom/Link

projektets gång. Den bärande idén var att delar av ytan ska delas mellan olika aktörer olika tider på dygnet eller olika dagar i veckan för att på så vis få upp nyttjandegraden på ytan. I samband med framtagandet av detta koncept började delprojektet att samarbeta med "delningsverksamheter i gatuplan" eftersom samma policyhinder stod i vägen för en fortsatt utveckling (se föregående sida).

Trots att ingen fysisk testarena etablerats har projektet haft möjlighet att skapa bättre förståelse för flera centrala frågor kopplade till delning av lokaler. Det handlar t.ex. om vad som krävs rent planlösningsmässigt för att facilitera delning av lokaler och resurser, vilka organisatoriska och avtalsmässiga frågor som måste redas ut för att detta ska fungera och inte minst vilka skattemässiga frågor som måste hanteras/överbryggas för att delning av lokaler ska vara realistiskt.

Utmaning med lågbetalade verksamheter

I många fall har verksamheter som fokuserar på social och miljömässig nytta en begränsad betalningsförmåga, vare sig de bedrivs kommersiellt eller ideellt. De kommunala fastighetsbolagen råder under kommunallagen, vilket innebär att stöd inte får ges till en enskild näringsidkare i form av subventionerad hyra, det vill säga en hyresnivå som ligger under det som marknaden är villig att betala för motsvarande lokal. De privata fastighetsbolagen har ett annat juridiskt utrymme, men har köpt marken till ett marknadspris och byggt sina projektkalkyler på marknadshyror.

En hyresnivå under den marknadsmässiga bygger därmed helt och hållet på respektive fastighetsägares vilja och möjlighet att acceptera lägre hyresintäkter till förmån för andra värden, även om detta får negativa effekter på fastighetsvärdet. Möjligheten att rakt upp och ned erbjuda billiga lokaler i centrala områden är därmed mycket begränsad.

Nod för hållbar konsumtion

När projektet startade fanns en tydlig ambition att etablera en fysisk testarena. Idén var att klustra bland annat delningsverksamheter och bygga upp en temporär nod för hållbar konsumtion. Av flera olika skäl har detta ännu inte kunnat genomföras. Fokus har istället behövt ligga på att reda i policyfrågor och innehållet har därför inte kunnat utvecklas i den takt som det initialt var tänkt. Däremot har viktig kunskap genererats och stora kunskapsförflyttningar gjorts gällande delningsekonomin och dess roll och förutsättningar i uppbyggnaden av en framtida nod för hållbar konsumtion.

De idéburna delningsinitiativens plats i en framtida nod är i dagsläget oklar, vilket utmanar projektets målbild. Med anledning av de svåra förutsättningarna för den här typen av verksamheter att få finansiering och lokalbidrag initierade Konsument- och medborgarservice, Göteborgs Stad, under våren 2021 ett så kallat "Sakfrågeforum" i syfte att föra dialog mellan civilsamhället och kommunen där även Älvstranden har deltagit, läs mer sidan 36.

De frågor som platsutvecklingen har behövt adressera för att komma vidare är inte helt överraskande samma som präglar utvecklingen av hela området och i förlängningen hela Älvstaden; *hur möjliggör vi för socialt och ekologiskt värdeskapande verksamheter som till exempel en loppmarknad, ett studieförbund eller ett idéburet delningsinitiativ i nyproducerade områden*. Platsutvecklingen har därmed bidragit med en "sense of urgency", vilket är nödvändigt för att flytta fram positionen i dessa strategiskt viktiga frågor.

Nästa steg

Dialog förs vidare med Kommersen Loppmarknad om en möjlig ersättningslokal där verksamheten kan utvecklas och det framtagna konceptet testas i praktiken. Affärsmodellen behöver provtryckas för att sedan utvärderas och utvecklas. Dialog med möjliga privata och offentliga finansiärer som vill bidra till omställningen till hållbara konsumtionsmönster behövs. Delningsinitiativens plats i lokalen måste utredas vidare eftersom finansiering saknas.

I samtal med jurister och andra fastighetsägare har det framkommit att skattelagstiftningen är otydlig gällande delade lokaler och att det kan vara tolkningen av lagen som skapar ett problem.

En möjlig väg framåt är därför att försöka använda platsutvecklingsprojektet och den temporära ersättningslokalen och provtrycka systemet, det vill säga tolkningen av skattelagstiftningen, för att skapa ny praxis gällande delning av lokal över tid. Detta skulle vara värdefullt oavsett utfall, då det skulle skapa tydlighet i frågan och därmed bättre förutsättningar för delning av lokaler.

Inom den rådande fastighetsekonomin är hyresnivåer och momsgrader avgörande parametrar för värderingar och kalkyler. En ny form av värdering av social och miljömässig nytta skulle kunna skapa andra förutsättningar för till exempel en sådan plats som projektet avser att utveckla. Detta är aktualiserat i flera sammanhang däribland i regeringens rapport "Den hala tvålen – verktyg och metoder för social hållbarhet i fysisk planering". En möjlig fortsättning på arbetet i detta delprojekt skulle därmed kunna vara att fördjupa sig vidare i frågan om värdering av verksamheter i relation till hyresnivåer och fastighetskalkyler.

Delprojektet har drivits av Älvstranden Utveckling i samarbete med Studieförbundet och med stöd av konsument- och medborgarservice. Huvudsakligt arkitekt- och gestaltungsstöd har kommit från Tengbom och LINK Arkitektur.

Ladda ner slutrapporten från sharingcities.se

Samnyttjan av allmän plats

Delprojekt i Masthuggskajen

I det västra kvarteret i Masthuggskajen ska kommunen bygga flera olika verksamheter, bland annat en förskola, bostäder och ett parkeringshus. Utmaningen i den förtätade stadsdelen är att området har begränsad grönyta.

Detaljplanen för Masthuggskajen tillåter inte tillräckligt stora ytor för vare sig förskolegård eller parkmark för att kunna leva upp till stadens egna mål och ramar. Detta ställer stora krav på de ytor som ska skapas och att ytorna kan nyttjas så effektivt som möjligt. Till exempel genom att värden för förskolan skapas i närliggande park eller att förskolegård kan nyttjas av allmänheten den tid det inte pågår verksamhet. Eftersom det är olika delar av den kommunala organisationen som förvaltar denna typ av ytor så finns det goda förutsättningar att skapa en fungerande modell för att samnyttja yta.

Intressekonflikt kring mål och behov

Användningen av stadens gemensamma mark involverar många av de kommunala funktionerna och med utgångspunkt i detaljplanens västligaste del bjöds de berörda förvaltningarna och bolagen in till en workshopserie/Policy Lab för att diskutera utmaningar kopplat till områdets begränsade ytor.

Diskussionen handlade till stor del om förskolegården och omkringliggande ytor. Alla förvaltningar kom till workshoparna med sina respektive uppdrag och när alla krav på ytorna ställdes upp blev det uppenbart att det fanns en omfattande intressekonflikt inom staden.

För att kunna reda ut vilka intressekonflikter som det finns lösningar på och vilka som är mer svårhanterade togs efter workshopserien ett discussionsunderlag fram för utformning av de offentliga ytorna i anslutning till förskolegården. Ett antal skisser visar hur allmän plats skulle kunna samnyttjas med förskolegården. Skisserna diskuterades därefter med förvaltningarna för att belysa vad, utifrån deras respektive uppdrag, utmaningen med de olika förslagen var.

Bristen på grönytor och underdimensionerad förskolegård i kombination med utmaningar avse-

Illustration: MARELD Landskapsarkitekter

ende luft, buller och skyfall gör det svårt att hitta samnyttjanslösningar som ökar värdet för förskolan utan att försämra andra funktioner. Trots detta är slutsatsen att samnyttjan av förskolegård och angränsande gata har potential att ge fler vinster än att inte samnyttja alls, utifrån planens givna förutsättningar.

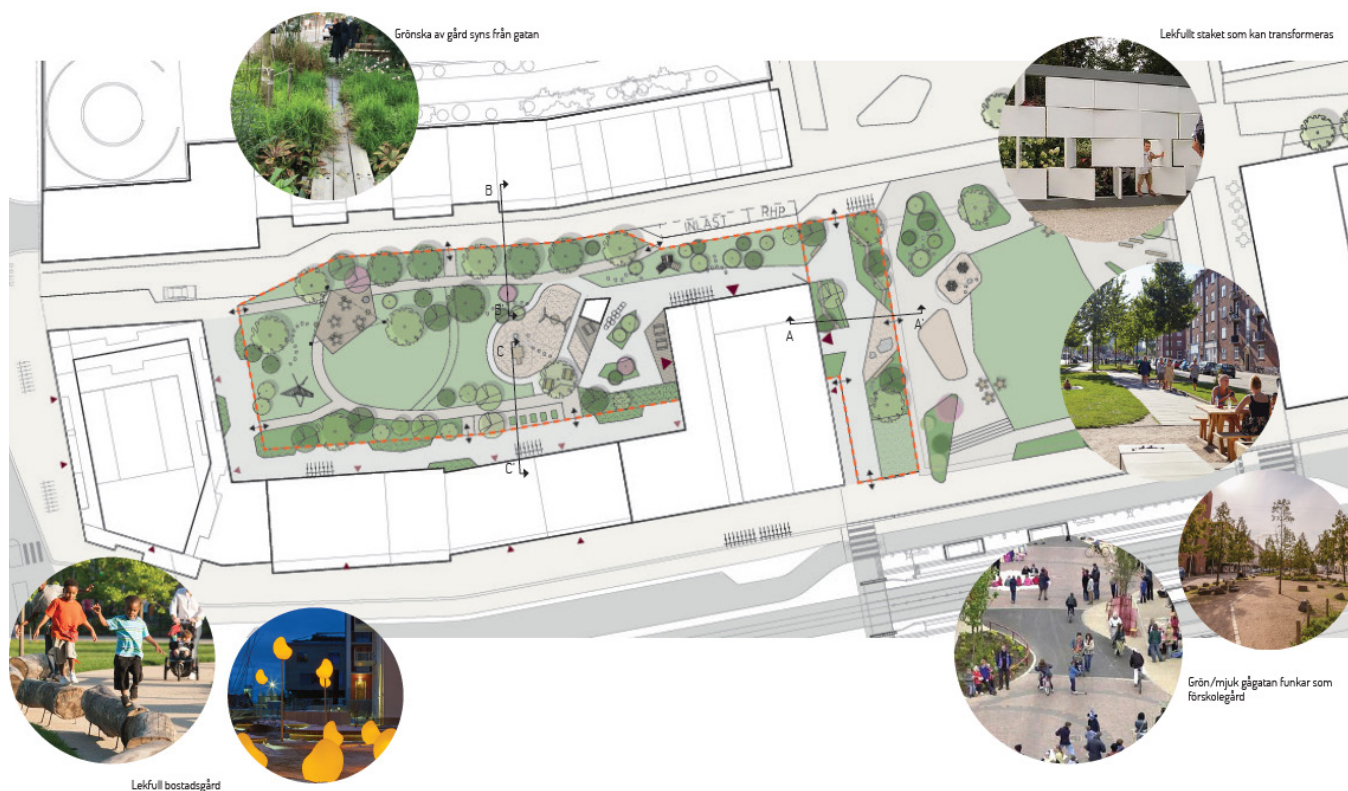
Behov av övergripande strategisk samordning

En sådan samnyttjan ställer dock stora krav på anpassning hos verksamheten genom ökat behov av personal och i drift genom ökat skötselbehov. Givet förvaltningarnas uppdrag är viljan till sådana anpassningar begränsad och för att en samnyttjan ska kunna realiseras krävs en djupare samsyn och en gemensam målbild. Processen har visat att det inom staden finns behov av en övergripande strategisk nivå som stakar ut en prioritering och väg framåt.

Samnyttjan av allmän plats

Delprojekt i Masthuggskajen

Förslag 1: gård + gata Plankarta

Aktör: Älvstranden Utveckling

Utvecklingen har drivits av Älvstranden Utveckling och delar av processen har skett i samarbete med det Vinnovafinansierade projektet "Stadsutvecklingszoner". I processen har ett antal av Göteborgs Stads förvaltningar och bolag deltagit: Lokalförvaltningen, Förskoleförvaltningen, Grundskoleförvaltningen, Stadsdelsförvaltningen, Stadsledningskontoret, Park- och naturförvaltningen, Trafikkontoret, Miljöförvaltningen samt Göteborgs stads parkeringsbolag.

Vad har testats: Policylab i form av dialogträffar för att identifiera hinder och söka efter möjligheter för samnyttjan av allmän plats.

Status: Samnyttjanslösning identifierat och utvalt för vidare förankring och arbete.

Illustration: MARELD Landskapsarkitekter

Slutsatser Masthuggskajen

Delningsekonomi som verktyg för att möta utmaningar i stadsutvecklingsprojekt

I följande avsnitt presenteras slutsatser från arbetet i Masthuggskajen utifrån frågeställningen hur delningsekonomi kan vara ett verktyg för att möta utmaningar i stadsutvecklingsprojekt. Avslutningsvis ges en framåtblick.

Det finns ett uppenbart glapp mellan stadsutvecklingsaktörers och delningsverksamheters sätt att tänka. Stadsutveckling har till sin natur en långsam förändringstakt. Planering, utbyggnad och förvaltning sker över tidsrymder som omfattar många år.

Delningsekonomi är snabbföränderlig och små aktörer har inte uthållighet att invänta utvecklingen av stadsutvecklingsprojekt. En fastighetsägare eftersträvar i sin kärnverksamhet goda hyresintäkter, låg förvaltningskostnad och inte minst stabila och långsiktiga hyresgäster. Annars riskeras minskade fastighetsvärden och i förlängningen sämre finansieringsmöjligheter. En delningsverksamhet, eller en ny uthyrningsmodell kan ur detta perspektiv lätt uppfattas som en risk.

De båda världarnas logik är i grunden svärförenlig. Men det finns det förstås potential. Det förutsätter att man från båda håll har förståelse för den andres drivkrafter och att man använder verktyg för att överbrygga glappet.

En polariserad värderingsdiskurs

De värden som delningsverksamheter skapar är i många fall uppenbara och positiva ur ett stadsutvecklingsperspektiv. Det kan handla om allt från att erbjuda hållbar konsumtion i form av varor och tjänster, bättre utnyttja ytor, aktivera lokalsamhället, skapa liv, rörelse och trygghet men kanske framförallt ge karaktär till ett område.

Utmaningen är bland annat att sociala och miljömässiga nyttor är svårare att värdera än ekonomiska nyttor, men också att de värden som en aktör står för inte nödvändigtvis tillfaller densamma. För att överbrygga denna obalanserade värderingslogik behövs ett fortsatt arbete med att ta fram modeller för att översätta social och miljömässig nytta till direkt ekonomisk nytta.

Lika viktigt är att hitta mekanismer för att fördela kostnader och intäkter på ett rättvist sätt mellan till exempel staden och privata fastighetsägare. Hade alternativa värderingsmodeller funnits och använts så hade delningsekonomi och delningsinitiativ kunnat betraktas som tillgångar för stadsutvecklingsprocessen som helhet likväl som inom en specifik fastighetsutveckling.

Delningsekonomi måste planeras in tidigt

Utbyggnaden av ett område som Masthuggskajen bygger på behovet att skapa nya bostäder och verksamhetsyta, medan utbyggnadens omfattning och skala anpassas efter exploateringskalkylens förutsättningar. Försäljningen av bygggrätter ska i mesta möjliga mån finansiera utbyggnaden av samhällsnyttiga funktioner så som gator, parker och ledningar. I annat fall måste underskottet finansieras ur skattekollektivet. Detta faktum bestämmer förutsättningarna för området långt innan det börjar byggas ut och eventuellt innehåll i bottenvåningar och allmän plats börjar diskuteras. Masthuggskajens förutsättningar har drivit fram en plan med mycket hög exploatering jämfört med vad som varit vanligt i Göteborg. Byggnationen är hög och tät, medan allmän plats är mycket begränsad. Konsekvenser blir i detta fall att delningsekonomi lyfts in som ett verktyg för att lösa utmanande grundförutsättningar. Om delningsekonomi hade varit en del av ett givet ramverk redan i planeringsskedet hade förutsättningarna varit bättre.

Målkonflikter skapar ineffektivt arbete

Arbetet i testbädd Masthuggskajen har synliggjort målkonflikter, både mellan kommunala aktörer och privata. Ett exempel på detta gäller delprojektet om samnyttjan, där en antagen detaljplan inte tillåter tillräckligt stora ytor för vare sig förskolegård eller parkmark för att kunna leva upp till stadens egna mål och ramar. Ett annat exempel är hos fastighetsägare som å ena sidan ska utveckla och hyra ut fastigheter marknadsmässigt och å andra sidan ska bidra till en hållbar stadsutveckling genom att motverka segregation och skapa stadsrum för alla.

Då en tydlig prioritering saknas inom kommunen överlämnas besluten till tjänstepersoner att kompromissa bland sina egna mål. Dessa svårnavigerade förutsättningar som givits kommunala förvaltningar och bolag på Masthuggskajen kräver mycket resurser i form av pengar och arbetstid. Medarbetare lägger mycket möda på att tydliggöra var det finns läsningar och för att försöka lösa intressekonflikter. Frågorna måste lösas på en högre nivå i den kommunala hierarkin. Samma sak gäller även för privata aktörer. Den strategiska och beslutsfattande nivån måste vara med och driva frågan från början till slut.

Framåtblick

Frågan om huruvida delningsekonomi kan vara ett verktyg i stadsutvecklingen står i stora delar obesvarad. Det finns god anledning att fortsätta undersöka delningsekonomins möjliga roll i utvecklingen av våra städer då mycket pekar på att den kan vara en möjlig pusselbit i omställningen till hållbara städer och livsmiljöer. Inte minst finns det potential i civilsamhällets erfarenheter och drivkraft i frågan om att skifta fokus från ett privat och kommunalt ägande till ett mer kollektivt förhållningssätt gällande såväl prylar som ytor, inomhus och utomhus. Begreppet delningsekonomi och dess olika beståndsdelar behöver fortsätta att utforskas för att dess betydelse som verktyg inom stads- och fastighetsutveckling ska kunna utvärderas.

Civilsamhället, akademien, privat och offentlig sektor behöver tillsammans vässa sina verktyg och vara villiga att utmana rådande normer och även tolkningar av lagutrymmet. Vägen framåt ligger i att tydliggöra förväntningar, roller och drivkrafter gentemot varandra och formulera gemensamma visioner och problemformuleringar som för kunskapsfältet framåt.

Lista över rapporter Masthuggskajen

- Dela lokaler för levande gatuplan (FOG Innovation, Svantesson, E., Tegnell, S.)
- Platsutveckling för ett levande gatuplan på Masthuggskajen (Älvstranden Utveckling AB, Henriksson, O., Tidefelt, A.)
- Kartläggning av delningstjänster och hur dessa bidrar till levande gatuplan (RISE, Røyne, F., Molnar, S. et al)
- Småskaliga och värdeskapande aktörer i Göteborg (Trendie, Andersson, M., Gillberg, L., Wikström, T.)
- Sju steg för att skapa levande gatuplan – En modell för utökad aktörssamverkan mot en cirkulär kvartersekonomi (Sweco, Gullström, C.; Spåre, F.)
- Samnyttjan och barns friytor i den täta staden – Kunskapssammanställning (Älvstranden Utveckling AB och White Arkitekter)
- Samnyttjan och barns friytor i den täta staden – Ett samnyttjansexempel på Masthuggskajen (Älvstranden Utveckling AB och White Arkitekter)

Rapporterna kan laddas ner från: www.sharingcities.se

Övriga referenser

- PM om delningsekonomi och moms utifrån ett fastighetsägarperspektiv (Wistrand Advokatbyrå)
- Delning av lokaler i syfte att verka för levande gatuplan – ett hyresrättsligt perspektiv (Fastighetsägarna, Österdahl, E., Björkman, A.)
- Omvärldsbevakning Levande gatuplan – med fokus på delande verksamheter (Trendie, Darvik, A., Wikström, T.)
- Vision Älvstaden (Göteborgs Stad)
- Hållbarhetsprogram Masthuggskajen (Göteborgs Stad och konsortiet för Masthuggskajen)
- Common Ground - A tool for dialogue and decision-making (Master's thesis Chalmers Architecture 2017, Natalie Novik)

Texten om Masthuggskajen är samskriven av:
Oskar Henriksson, Adelina Lundell,
Anna Tidefelt, Pernilla Ottosson, Åsa Lindell,
Älvstranden Utveckling AB.

www.masthuggskajen.se

Pandemins påverkan på delningsekonomin

Det är svårt att inte ta hänsyn till och kommentera pandemins effekt på testbäddens parter och delningsekonomin under perioden. Covid-19 slog till och förlamade världen på olika sätt under våren 2020. Många delningstjänster bygger på just utbyte och möten mellan människor vilket kraftigt försvårats under pandemin.

Sharing Cities Sweden var i pandemins utbrott inne på sitt sista år i programmet. För testbädden i Göteborgs del hade parterna i de flesta fallen hunnit komma en bra bit i utvecklingen av sina koncept och tjänster, men var i ett känsligt läge kring att implementera och nå fler användare.

Flera forskare har intresserat sig för hur pandemin påverkat delningsekonomin under det första pandemiåret. En av dem är forskaren Jon Williamsson vid Göteborgs universitet som inom testbädden gjort en studie om affärsmodeller där han även redogör för på vilka sätt pandemin påverkade de delningsbaserade initiativen och hur de valde att hantera pandemin och dess effekter.

Studien visar att initiativ som jobbat med verksamhetskunder eller använder specialiserade utrymmen och föremål drabbades hårdast. De initiativ som riktade sig mot privatpersoner och som kunde flytta

interaktionen med sina användare helt eller delvis utomhus påverkades inte i samma utsträckning. Ett fåtal av initiativen såg till och med ett ökat användarintresse.

Tre generella strategier identifierades i initiativens arbete. Initiativtagarna valde att invänta information och även stänga ned hela eller delar av verksamheten tills läget hade förbättrats. De valde att växla mellan aktiviteter och användargrupper för att kunna hålla verksamheten vid liv. Slutligen valde de att värna om så väl personal som användare.

Det går bara att spekulera i hur mycket längre några av delningstjänsterna i testbädden skulle ha kommit i sin tjänsteutveckling och etablering – om pandemin inte slagit till. Både Leksaksbiblioteket, Grow Here och co-working konceptet på Akademiska hus stod i ett läge under våren 2020 att kunna börja implementera sina tjänster fullt ut.

Leksaksbiblioteket flyttade ut bok- och klädbytte på gatan under pandemin, vilket samtidigt bidrog till ett mer levande gatuplan.

Istället fick de, liksom många andra delningstjänster, försöka anpassa sig till nya förhållanden. I fallet Leksaksbiblioteket som utöver själva utlåningsverksamheten även består av en naturlig mötesplats och lekhäng för många barnfamiljer har under stor del av perioden mötesplatsen fått stänga. Samtidigt har Leksaksbiblioteket på många sätt på innovativa sätt försökt anpassa sitt erbjudande, bl.a. genom att testa hemkörning på cykel av lånande leksaker, men även flyttat ut sin ge och ta verksamhet och barnkläder och barnböcker på gatan.

I fallet med co-working som bygger på samnyttjan av fysiska lokaler och resurser blev pandemin påtaglig när distansarbete blev verkligheten. Särskilt ambitionen att bygga ett socialt community runt co-working konceptet fick anpassas och även det flytta till digitala forum.

Kunskapsgenerering kring delningsekonomi

Att arbeta i en testbädd handlar mycket om kunskap och lärande kring det som utvecklas. Utöver lärdomen kring de enskilda delningstjänsterna har testbädden även haft ambitionen att generera kunskap på en mer övergripande nivå.

I den processen har testbäddsparterna Göteborgs universitet, RISE och Coompanion Göteborgsregionen haft en viktig roll med forskning, utvärdering och rådgivning. Men även ett forskarteam på Lunds universitet som studerat hur olika städer runt om i världen agerat kring delningsekonomin, inklusive Göteborg.

Kunskapen har klustrats i framförallt fyra spår: samhällsnyttan och delningsekonomin värdeskapande, kommunens roll i delningsekonomin, samt att förstå det unika i delningsekonomin när det gäller affärs- och verksamhetsmodeller och användarperspektivet. Det vill säga hur vi kan designa delningstjänster så att de blir attraktiva att använda och ekonomiskt hållbara att driva för aktörerna över tid. Slutligen har följeforskare på Handelshögskolan studerat kommunens mer övergripande roll som innovationsaktör och att leda komplex samverkan i en testbädd.

På följande sidor följer en kort beskrivning kring de lärdomar som gjorts inom respektive område.

Samhällsnytta och värdeskapande

Stadens roll i delningsekonomin

Affärsmodeller

Tillgång framför ägande/
samnyttjan

Användarperspektivet

Samhällsnytta och värdeskapande

Sharing City som begrepp har vuxit fram bland städer runt om i världen som velat utforska delningsekonomin för att hitta nya lösningar på olika urbana utmaningar - allt från luftföroreningar till ohållbar resursförbrukning och ojämlikhet. Förhoppningen om samhällsnyttiga effekter är många, men det finns också risk att de inte leder till förväntad nytta om viktiga aspekter inte tillgodoses.

Därför är det högst relevant att studera på vilket sätt som delningsekonomin faktiskt bidrar till detta och har varit en viktig del inom programmet Sharing Cities Sweden.

Värdeskapandet kan förstås ske på olika nivåer. Samhällsnyttan, eller allmännyttan, ställs ofta i kontrast till egennytta. Med egennytta menar vi värdet och motiven för den enskilda individen som använder en delningstjänst, eller för den individ eller företag som tillhandahåller en tjänst. Samhällsnyttan blir å andra sidan de värden som på olika sätt anses bidra till förbättringar av samhället i stort. Sedan tillkomsten av Agenda 2030 relateras kommunernas förväntade samhällsnytta alltmer till de globala målen och de samhällsutmaningar som är kopplade till dem.

Samhällsnyttan

Egennytta (användare av tjänst)

(tillhandahållare av tjänst)

Uppskalning

Verksamheter och användare

Det som utmärker delningsekonomin är att både de som tillhandahåller tjänsterna och de som använder sig av delningstjänster i väldigt hög grad uttrycker hållbarhet som motiv och drivkraft.

Göteborgs Stads förvaltning konsument- och medborgarservice har vid tre tillfällen genomfört marknadsundersökningar till medborgarna på temat hållbar konsumtion och delningsekonomi (2015, 2017 och 2021). I den senaste undersökningen från april 2021 uppger göteborgarna att de tre vanligaste skälen till att använda tjänster inom delningsekonomin är: bra för miljön (63%), spara pengar (51%) och att det är praktiskt (36%). Detta pekar på en förändring då de två tidigare undersökningarna i Göteborg, samt andra nationella och internationella undersökningar visat att ”spara pengar” är det främsta motivet. Vi lyfter ytterligare några av undersökningens resultat i kapitlet användarna på sidan 39.

I en enkät som testbädden riktade till lokala delningstjänster som exponeras på Smarta Kartan i Göteborg våren 2019, uttryckte delningsverksamheterna också i hög grad att man tycker sig bidra med värden som att spara pengar åt användaren, gemenskap/socialt nätverk samt miljönytta.

Många delningstjänster kan beskrivas som sociala innovationer, dvs nya idéer - produkter, tjänster och modeller - som tillgodoser samhällets behov och skapar nya relationer och samarbeten. Med andra

ord är det innovationer som inte bara är bra för samhället utan också ökar samhällets förmåga att agera och bygga kapacitet för ett hållbart samhälle.

Men leder delningsekonomi till mer hållbara städer och konsumtion?

När Sharing Cities Sweden startade 2017 var forskningen på området fortfarande i sin linda, men har de senaste åren exploderat med intresse från en bredd av discipliner inom akademien.

Forskningen pekar på att delning har potential att bidra till hållbarhetsvinster som exempelvis minskad klimatpåverkan och en ökad resurseffektivitet, konkurrenskraft och innovation, jobb, delaktighet, social samhörighet, en högre livskvalitet och icke-diskriminering. Men det är också viktigt att förstå förutsättningarna som måste till för en hållbar delningsekonomi. Det är inget som sker per automatik.

En hållbar delningsekonomi bygger på en stad som har en god infrastruktur som underlättar för delning. Dvs tjänsterna bör finnas nära där människor ändå rör sig, på lokala torg eller t.ex. som tjänst genom smarta digitala boxar i grannskapet så att inte onödig bilåkning kopplas till användning av delningstjänsten. Samtidigt kan det uppstå problem när delningstjänster som exempelvis elsparkcyklar etablerats i snabb takt och där flera kommuner i Sverige fått föra dialog med företagen och reglerat användningen av stadens allmänna mark.

Kommunernas drivkrafter

Sett ur svenska kommuners perspektiv kan drivkrafterna bakom delningsekonomin utveckling ofta ses framförallt utifrån tre perspektiv; delningsekonomin möjlighet att bidra till ökad resurseffektivitet och minskad miljöpåverkan, dess förmåga att skapa sociala värden så som stärkt lokal gemenskap och ökad tillit mellan människor, samt dess potential att bidra till nya företag, jobb och ekonomisk utveckling.

I Sverige har resurs- och miljöargumenten ofta mest drivande kopplat till delningsekonomin, men även de andra två drivkrafterna har blivit allt mer viktiga ur ett kommunalt perspektiv. Delningstjänsternas påverkan på olika sociala värden lyfts fram kopplat till delningsplattformar inom persontransport, logi, elsparkcyklar men även andra plattformar som möjliggör för privatpersoner att genomföra korta tjänsteuppdrag. Delningsekonomin påverkan på nya företag, jobb och ekonomisk utveckling har också varit något som fått betydande intresse både som möjliggörare för att sänka trösklar till arbetsmarknaden och som grund för entreprenörskap.

Värdeskapande delningsekonomi

Delstudier från RISE Research Institutes of Sweden

Forskningsinstitutet RISE har både inom och utanför testbädden genomfört studier kopplat till vilka värden som ideella delningsinitiativ bidrar med och där bla Leksaksbiblioteket och Fritidsbanken varit fallstudier. En annan studie tittar specifikt på hur delningsekonomi kan bidra till levande gatuplan. Här lyfter vi fram några exempel på värden från studierna.

EKOLOGISK HÅLLBARHET

Drivkraften för många att delta i delningsekonomi är att bidra till en mer resurseffektiv och hållbar konsumtion. Även forskningen pekar på att delningsekonomi kan bidra till minskade växthusgasutsläpp lokalt och globalt, minskade avfallsmängder och nya konsumtionsnormer.

Forskningsinstitutet RISE gjorde under hösten 2019 en utvärdering av Leksaksbiblioteket med fokus på vilka miljönyttor verksamheten bidrar med.

Studien visar att Leksaksbiblioteket har goda förutsättningar att minska direkta utsläpp. Leksaker har tidigare blivit identifierade som en produkt som lämpar sig bra att återanvända ur miljösynpunkt. Dessutom begränsas inte lånade leksakers livstid

i använd tid av användarnas omhändertagande jämfört med leksaker som ägs. Leksaksbiblioteket kan även antas avvärja nyköp då medlemmarna anger en sådan tendens enligt en enkät gjord av Leksaksbiblioteket 2020. 66 procent av medlemmarna stämmer in i påståendet att de köper färre leksaker när de är med i Leksaksbiblioteket än vad de annars skulle ha gjort.

Även RISE studie av Fritidsbankens verksamhet visar att den har en potential att reducera klimatpåverkan med 70 procent och materialåtgång med över 80 procent jämfört med en linjär modell (där utrustningen ägs privat). Reduktionen förutsätter bla att Fritidsbankens verksamhet kan avvärja nyköp, vilket kan antas att Fritidsbankens verksamhet till en viss grad gör. 72 procent av användarna uppger nämligen att de har funderat att köpa sportutrustning, men lånat från Fritidsbanken i stället. Studien visar dock att Fritidsbankens potential för reducerad klimatpåverkan begränsas märkbart av att flertalet låntagare använder bil när de lånar på Fritidsbanken.

Nya normer och beteendemönster

RISE utvärderingar visar också att både Leksaksbiblioteket och Fritidsbanken har en mycket stor potential att påverka normer och beteenden som kan bestå som ett mönster i vuxenlivet. Båda verk-

samheterna har en stor målgrupp bland barn. Det viktigaste resultatet från studien är kanske därför vikten av indirekta effekter, som normförskjutning och beteendeändringar.

Hjärnans belöningssystem gör så att barn tidigt lär sig att älska konsumtion. Detta kan dock motarbetas genom repeterande vistelser i en miljö där barnet upplever delande som något "alla gör". Barn som lär sig om miljöhänsyn kan även påverka föräldrarnas inställning och därmed främja ett miljömedvetet beteende i familjen. Normförskjutning och beteendeändring kan få stora miljökonsekvenser i vuxenlivet.

Vissa beräkningar och scenarier har även gjorts av Chalmers som tagit fram data som visar att göteborgarna konsumerar hela 1 080 ton leksaker per år (* se källa nedan). Om alla barn i Leksaksbibliotekets målgrupp i Göteborg skulle minska sitt leksaksbestånd med 50 procent skulle det betyda en undviken produktion och transport av leksaker på cirka 82 000 ton CO₂-ekvivalenter. Detta motsvarar de årliga konsumtionsbaserade utsläppen från hela 9 096 svenskar.

Beräkningen av leksaker som konsumeras i Göteborg är publicerad:

Whetstone A. Kalmykova Y. Rosado L. & Lavers Westin A. (2020). Informing Sustainable Consumption in Urban Districts: A Method for Transforming Household Expenditures into Physical Quantities. Sustainability 12(3) 802.

SOCIAL OCH EKONOMISK HÅLLBARHET

Mycket av de sociala och ekonomiska värden som delningsekonomin bidrar med är tätt sammanlänkade. Därför beskrivs de tillsammans nedan.

Den privata konsumtionen i Sverige styrs framförallt av hushållens disponibla inkomst och livsstil. Sverige har ökande inkomstklyftor vilket resulterar i att levnadsstandarden mellan olika socioekonomiska grupper varierar och så även deras konsumtion. Detta är tydligt inte minst i Göteborg, fördelat på olika stadsområden.

Jämlik tillgång

Ett värde delningsekonomin kan skapa är att främja en mer jämlik tillgång till prylar, exempelvis leksaker och fritidsutrustning. RISE konstaterar i sin studie av Leksaksbiblioteket att "verksamheten erbjuder mer rättvis tillgång till leksaker". Detta bekräftas även i Leksaksbibliotekets medlemsundersökning (2020) där 4 av 10 uppger att "de får tillgång till leksaker de annars inte hade haft råd att köpa".

I utvärderingen om Fritidsbanken konstaterades det att verksamheten kan främja ökad rörelse och aktivitet bland annat genom att ge tillgång till utrustning som vissa socioekonomiska grupper inte skulle haft råd att köpa. 30 procent av användarna till Fritidsbanken säger sig låna av ekonomiska skäl. 42 procent tror att de inte hade testat på aktiviteten om de inte hade haft möjlighet att låna utrustningen. En verksamhet som Fritidsbanken kan därför

bidra till minskad social stigmatisering när fler får möjlighet att delta. Verksamheter som dessa kan då anses bidra med att skapa likvärdiga livsvillkor och det Sverige åtagit sig i Barnkonventionen, ex art 6: Alla barn har rätt till liv och utveckling.

Slutligen kan en verksamhet som Fritidsbanken bidra med dels ökad hälsa för den enskilde individen och på samhällsnivå en ökad folkhälsa – såväl fysisk som psykisk. I det sistnämnda fallet beskriver RISE i sin studie hur detta kan leda till minskade sjukvårdskostnader i ett samhälle där stillasittande är allt mer vanligt.

Social inkludering och mötesplatser

RISE kartläggning av hur delningstjänster bidrar till levande gatuplan visar att den lokala delningsekonomin ofta främjar möten mellan människor och verksamheterna blir ofta populära mötesplatser där sociala relationer och sammanhållning genereras. Dessa möten bygger socialt kapital när människor träffar och lär känna andra i sitt närområde eller medborgare från andra delar.

Det kan vara en klädbytarträff där hundratals människor byter med varandra eller grannen som träffar en ny granne när hen lånar en steg. De medborgardrivna och kommunala initiativen som har en fysisk plats så som gratisbutiker, fixotek och cykelkök blir ofta öppna levande mötesplatser, där man antingen träffar andra i sitt närområde eller okända människor från en annan del av staden.

Ett cykelkök är en öppen gör-det-själverkstad där invånare kan gå och låna verktyg och få stöd av volontärer eller t.o.m få en begagnad cykel. Cyklarna kommer oftast från bostadsbolag. Hit kommer olika människor såsom cykelnördar, utbytesstudenter och barn. Delningsverksamheter kan även skapa mer rörelse i ett område, under fler tider, men där effekten är speciellt beroende av att verksamheterna finns just i bottenplan.

Tillit

Inom delningsekonomin talas det ofta om tillit som valuta. Sverige är känt för att vara ett höglitarsland, men det finns flera grupper i samhället som känner låg tillit till okända. Delningsekonomi är både beroende av tillit och kan skapa tillit. Flera av delningstjänsterna bygger på att låna, byta, ge och få saker av varandra och då används inte pengar och i dessa sammanhang blir tilliten mellan användarna extra viktig. Många av de möten som skapas genom delningsverksamheter, som ex cykelkök beskrivet ovan, bidrar ofta till att främja mellanmännisklig tillit.

Kapitlet är en sammanfattning av bla RISE studier som kan laddas ner från: www.sharingcities.se

- Miljöutvärdering av Leksaksbiblioteket
- Utvärdering av Fritidsbanker
- Kartläggning av delningstjänster och hur dessa bidrar till levande gatuplan

Stadens roll i delningsekonomin

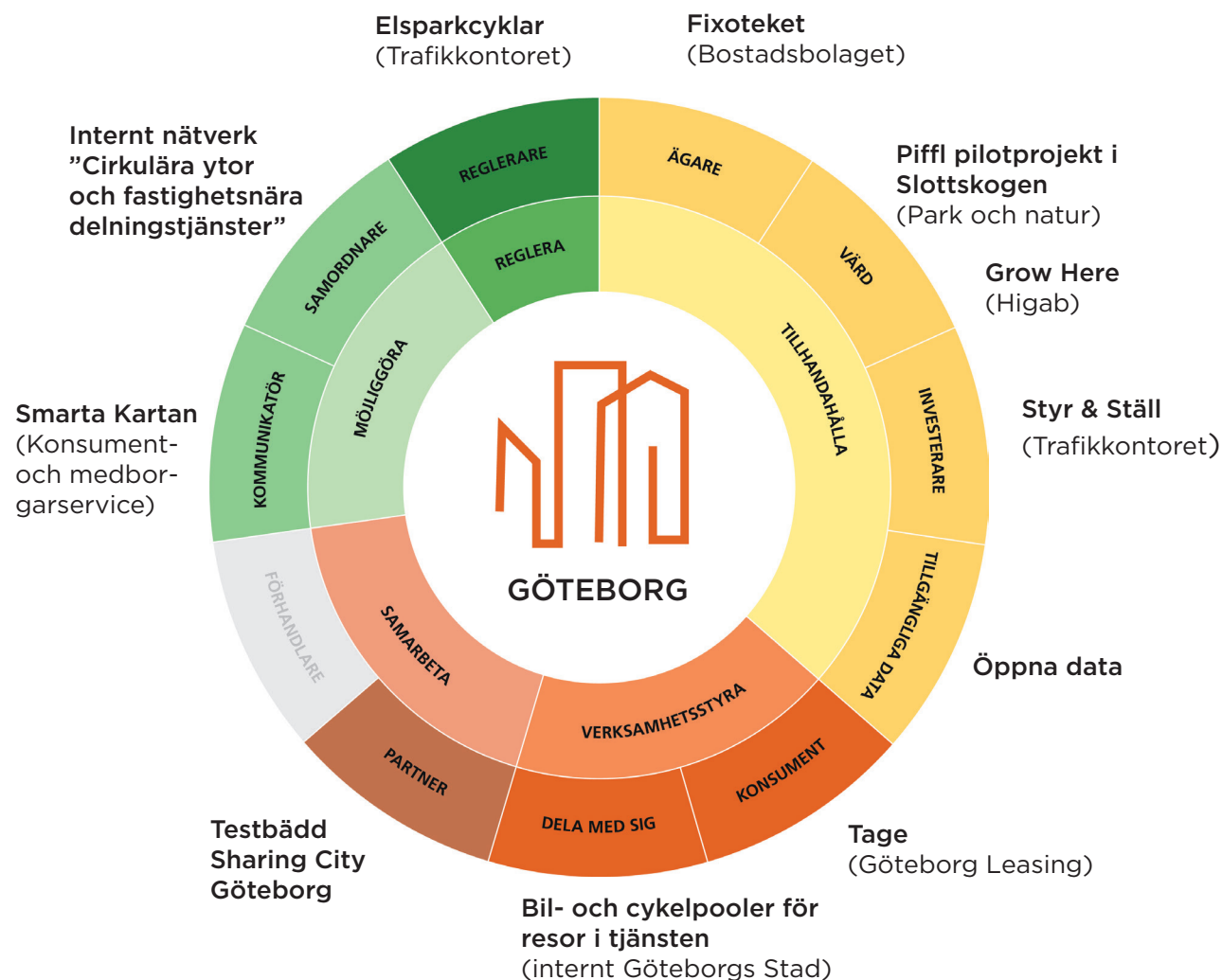
Delningsekonomin spänner över en bredd av förvaltningar och kommunala bolags kompetensområden och kan nyttjas som ett verktyg i de ordinarie kärnuppgifterna. I många fall helt naturligt då huvudkärnan i delningsekonomin är att nyttja resurser mer effektivt.

Kommuners intresse för delningsekonomin utveckling har flera olika bottenar, men fokus och vilken roll kommunen tar påverkas av vilken typ av delningsekonomi som avses. De globala delningsplattformarna har helt olika konsekvenser för lokalsamhället och drivkrafter för tillväxt än lokala delningsinitiativ som drivs mer eller mindre ideellt.

Bredden i en kommuns olika roller blir tydlig inte minst genom ramverket "Governing the Sharing Economy" som utvecklats av forskare vid Lunds universitet som studerat en mängd olika städernas förhållningssätt och agerande kring delningsekonomin framväxt. Städerna som studerats är: Amsterdam, Berlin, Göteborg, London, Malmö, San Francisco och Toronto.

Ramverket består av fem mekanismer/verktyglådor och elva olika roller eller "verktyg" som städer kan använda sig av för att styra aktörer inom delningsekonomin. Styrningsmekanismerna är: reglera, tillhandahålla, möjliggöra, verksamhetsstyra, och samarbeta.

I ramverket blir det tydligt att Göteborgs Stad är en av de kommuner som mest aktivt använder sig av i stort sett hela paletten av roller.

För mer information om ramverket se den vetenskapliga artikeln av Yuliya Voytenko Palgan, Oksana Mont och Simo Sulkakoski vid Lunds universitet: *Governing the sharing economy: Towards a comprehensive analytical framework of municipal governance*

Stadens roll i delningsekonomin

Stödstruktur för den lokala delningsekonomin

Hur mår då den lokala delningsekonomin i Göteborg? Och vilken roll kan och vill kommunen ta för att stötta den långsiktiga framväxten av delningsinitiativ?

Även om Göteborg har en relativt utvecklad och levande lokal delningsekonomi jämfört med många andra städer, så finns det även utmaningar för att delningsekonomin ska kunna etableras på lång sikt och bli en del i människors vardag.

Idag finns det ett trettiotal ideella aktörer verksamma inom delningsekonomi i Göteborg. Ett tjugotal av dessa driver en delningsverksamhet och resten är organisationer som på olika sätt underlättar och samverkar med dessa aktörer eller bedriver viss verksamhet inom delningsekonomi i egen regi, exempelvis studieförbund och Hyresgästföreningen.

Aktörerna tillhör både det informella och formella civilsamhället. De aktörer som tillhör det informella civilsamhället, det vill säga medborgardrivna initiativ i form av lösare nätverk och grupper som bedriver verksamhet utan att nödvändigtvis ha konstituerat sig, kan exempelvis vara en gratisbutik. De ideella aktörernas verksamhet bedrivs vanligtvis som "öppen verksamhet" och blir därmed en öppen mötesplats. Verksamheterna är oftast gratis för de som deltar, eventuellt kan det finnas en mindre medlemsavgift.

Många aktörer inom delningsekonomin upplever en svag stödstruktur idag. Stödstrukturen har fungerat väl i den tidiga fasen när aktörer testat och utvecklat nya koncept. Det är relativt lätt att hitta projektfinansiering för nya innovativa idéer som ska utvecklas, men inte för att bedriva permanent verksamhet eller replikera andras goda exempel. Eftersom många initiativ i Göteborg är förbi den första fasen och vill etableras på lång sikt krävs en ny form av långsiktiga samarbeten och finansiering m.m.

Behov hos mikroföretag

Under Sharing City tiden har testbäddsledningen på Göteborgs Stad varit i kontakt med många medborgardrivna initiativ, men även genomfört en studie och behovsanalys bland cirkulära mikroföretag under hösten 2020. I studien intervjuades 18 så kallade "cirkulära mikroföretag" (främst delningstjänster), dvs företag med mindre än tio anställda.

Syftet med studien var att förstå företagets behov och vardag, samt öka kunskapen om detta inom Göteborgs Stads förvaltningar och bolag.

Mikroföretagen i studien uttrycker behov som:

- fler testarenor
- långsiktiga och nära samarbeten med staden
- verksamhetsstöd
- tillgång till lokaler framförallt i centrala delar
- hjälp med exponering
- samt i några fall verksamhetsutveckling.

Studien Cirkulära mikroföretag kan laddas ner från:
goteborg.se/sharingcitygbg

Medborgardrivna initiativ

I stadens befintliga stödstruktur till föreningslivet ges visst lokal- och föreningsbidrag till framförallt föreningar inom kultur och idrott, samt vissa sociala områden. Men föreningar som bidrar till ett utbud av hållbar konsumtion och livsstil kan inte idag ta del av det kommunala ordinarie bidragssystemet. Ibland har temporära lösningar gjorts genom exempelvis samverkansprojekt eller sk Idéburna Offentliga Partnerskap (IOP).

Delningsinitiativen är förstås nya fenomen som växt fram under det senaste decenniet och kommuner behöver ta ställning till på vilket sätt en kommun kan stötta den här typen av initiativ som bidrar till den hållbara staden.

Överenskommelsen - dialog

Mot bakgrund av att förvaltningen konsument- och medborgarservice uppmärksammat att frågor kring bl.a. tillgång till lokaler till låg hyra och annat stöd upplevdes som ett allt större problem av civilsamhället, inte minst i Masthuggskajen, ville man föra en mer formell dialog och använde sig av den Överenskommelse om samverkan som finns mellan Göteborgs Stad och civilsamhället. Inom ramen för Överenskommelsen kan så kallade *sakfrågeforum* initieras, en typ av dialogforum på olika teman.

Under våren 2021 initierade förvaltningen ett sakfrågeforum på temat *Medborgardrivna initiativ för hållbar konsumtion*, med fokus på initiativ inom just delningsekonomin. Vid tre tillfällen under våren träffades tjänstepersoner från flera av Göteborgs Stads förvaltningar och bolag och förde dialog med ett femtontal representanter från civilsamhället och identifierade ett antal knäckfrågor som finansiering, lokaler och samverkan. Vid ett tillfälle bjöds även lokala politiker in från Kommunstyrelsen och nämnder som fick möjlighet att ge sin syn och ta med sig frågorna vidare.

I april 2021 lades ett yrkande i Kommunstyrelsen som röstades igenom med bred majoritet kring att utreda vilka hinder som finns för idéburna aktörer inom delningsekonomin att vara verksamma och återkomma med förslag på åtgärder:

Stadsledningskontoret får i uppdrag att undersöka vilka hinder som finns för idéburna aktörer inom delningsekonomi att vara verksamma och att kunna söka kommunala bidrag, EU-bidrag eller andra relevanta bidrag samt återkomma med förslag på åtgärder.

Uppdraget är fortfarande under utredning, men kan ses som ett exempel på hur även politiken uppmärksammat frågan det senaste året.

Affärsmodeller

Delstudie: Affärsmodellsutveckling för delningsekonomi i Göteborg

Samtidigt som vissa typer av kommersiellt drivna delningstjänster har blivit en del av vår vardag har det inom andra områden visat sig vara svårare att skala upp vissa delningstjänster. Ett spår i sökandet efter möjliga sätt att sprida delning har varit att utveckla nya affärsmodeller.

Forskaren Jon Williamsson på Handelshögskolan vid Göteborgs universitet har i testbädden studerat delningstjänsterna utifrån ett affärs- och verksamhetsmodellperspektiv. Då affärsmodeller skiljer sig åt mellan företag och förändras över tid är den största utmaningen för att sprida delningstjänster inte de specifika affärsmodellerna utan snarare förmågan att utveckla lämpliga affärsmodeller. Studien har därför undersökt hur individer och organisationer med fokus på delning ser på och arbetar med lärande kopplat till affärsmodellutveckling.

Utveckling i tre faser

Genom intervjuer identifierades en lärande- och utvecklingsprocess bestående av tre faser. I den första fasen utformades och relaterades idén bakom initiativet till delning. Därefter upprättades en temporär organisationsform och en experimentell läroprocess bedrevs för att förstå vad initiativet borde vara. Slutligen avgjordes initiativets admi-

nistrativa hemvist (dvs. om det hörde hemma inom civilsamhälle, privat eller offentlig sektor) och initiativet etablerades. Under den sista fasen mögande affärsmodellen till en sådan grad att det arbete som kvarstod var finjusteringar och fördjupande av relationer med etablerade intressenter. Kopplat till utvecklingsprocessen skedde ett aktivt normbyggande som bestod av att initiativtagarna interagerade med externa intressenter för att diskutera idéer om initiativen samt intressenternas roller i förhållande till initiativet. Denna process påverkades dels av om initiativtagarna fick interagera med intressenterna direkt eller indirekt, dels av hur formell interaktionen var. Det var därför viktigt för delningsinitiativen att intressenter, då speciellt kommun och myndigheter, gav möjlighet till direkt och formell interaktion genom samtal och möten.

Problematiskt begrepp

Affärsmodellen är ett företagsekonomiskt begrepp som kommer ur ett marknadsekonomiskt tänkande om innovation. Flera initiativtagare ansåg därför att begreppet var problematiskt att använda när delning diskuterades. Därmed analyseras även hur affärsmodellsbegreppet användes av initiativtagarna. Det visade sig att begreppet beskrevs både som mål och metod, samt att det associerades med både negativa och positiva egenskaper. De initiativtagare som jobbade med den kollaborativa ekonomin såg

mer negativt på affärsmodellsbegreppet på grund av att begreppet förknippas med ekonomiskt egenintresse. Det rekommenderas därför att den konceptuella verktygslåda som används för att diskutera speciellt kollaborativ ekonomi utvecklas ytterligare men att denna utveckling görs på ett sätt som både drar nytta av den kunskap som finns om affärsmodeller och bygger på en terminologi som är mer välkommande för de som önskar driva ideella och offentliga delningsinitiativ.

Jon Williamsson, doktor och forskare vid Handelshögskolan, Göteborgs universitet
Studien: Delat lärande, dubbel kunskap - affärsmodellsutveckling för delningsekonomi i Göteborg (juni 2021)
Laddas ner från www.sharingcities.se

Användarperspektivet

I delningsekonomin talas ofta om användare eller deltagare snarare än konsumenter. På senare år har även begreppet cirkulent tillkommit, dvs någon som cirkulerar sin produkt snarare än att konsumera sin produkt i ett linjärt system som i slutändan oftast leder till avfall och i bästa fall återvinning eller återbruk.

Ett tillgångsbaserat konsumtionssätt kräver ofta en beteendeförändring i och med att användaren måste vara beredd på att hämta och lämna den pryl som behövs för tillfället istället för att ha den liggandes hemma. Å andra sidan kan det leda till andra vinster i att slippa förvara och underhålla prylar som sällan används.

Beteendeförändringar tar ofta lång tid även om det finns exempel på delningstjänster som slagit igenom snabbt, exempelvis elsparkcykelpooler. För att kunna få en snabbare etablering och spridning av nya delningstjänster och initiativ har det därför varit av stort intresse i testbädden att få en ökad kunskap kring användarnas motiv och barriärer för att delta i delningsekonomin. För att göra detta erbjöd testbädden delningstjänsterna en utbildning i användardriven innovation under våren 2019 som utgick från Innovationsguiden.se.

De testbäddsparter som deltog fick med sig en verktygslåda av metoder för att kunna undersöka sina användares behov kopplat till den delningstjänst som utvecklades i testbädden. I denna processen öppnades även platser upp för andra delningsinitiativ i Göteborg för att även erbjuda stöd till dem och dessutom få ett bredare utbyte av erfarenheter mellan olika typer av delningstjänster.

Flera av dem har sedan genomfört enkäter och fokusgrupper med användare, och i några fall så kallade användaresor kring de digitala tjänsterna. I den här processen har de även fått stöd och rådgivning kring affärsutveckling från Coompanion. Forskare från Centrum för konsumtionsforskning på Göteborgs universitet har bistått i några av fokusgruppsintervjuerna. Läs vidare om resultatet från det på sidan 41.

Bildkälla: Svenska institutet

Användarperspektivet

Göteborgarna och delningsekonomin: En enkätundersökning om attityder, kännedom och deltagande i den lokala delningsekonomin

För att komplettera och uppdatera bilden kring attityder och kännedom har testbädden även genomfört en marknadsundersökning riktad till göteborgarna under april månad 2021. 961 svar inkom i en digital enkätundersökning och resultatet delas i rapporten "Göteborgarna & delningsekonomin". Här presenteras några av svaren.

Nästan 9 av 10 göteborgare är ganska eller mycket positiva till att minska sin konsumtion generellt inom de kommande fem åren. Personer med högre utbildning är signifikant mer positiva till att minska sin konsumtion de kommande fem åren. Kvinnor är också något mer positiva jämfört med män.

När göteborgarna fick svara på frågan "När du hör ordet "delningsekonomi" vad tänker du på då?" blev det tydligt att begreppet delningsekonomi kan betyda helt olika saker för olika människor. En grupp tänker på privatekonomi och på att dela kostnader i hushållet medan andra associerar det till att låna och dela saker med andra privatpersoner. Andra gjorde ideologiska associationer till kommunism

medan andra snarare tänkte på kommersiella bilpoolstjänster. Många svarade också att de aldrig hört talas om begreppet eller visste vad det betydde.

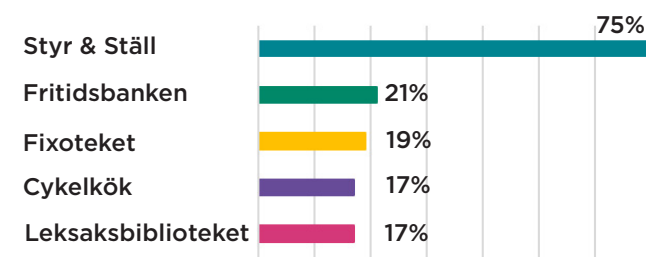
Kännedom om lokala delningstjänster

Göteborg ligger i framkant med ett relativt brett utbud av delningstjänster i förhållande till andra svenska städer, men kännedomen tycks vara relativt låg. Drygt 3 av 10 göteborgare uppgav att utbudet av delningstjänster är ganska eller mycket bra. Men nästan 6 av 10 göteborgare uppgav att de inte har en åsikt rörande utbudet av delningstjänster i Göteborg, vilket kan tyda på låg kännedom om vad som finns.

För att ta pulsen på kännedomen kring olika tjänster ställdes en fråga kring vilka specifika delningstjänster göteborgarna känner till. Inte förvånande så hamnade den kommunala hyrcykeltjänsten Styr & Ställ i topp med markant högre kännedom (75%) än de andra tjänsterna. Detta har sannolikt att göra med att den funnits i flera år och är väldigt visuell i stadsmiljön. Runt en femtedel av respondenterna hade hört talas om: Fritidsbanken, Fixoteket, Cykelkök och Leksaksbiblioteket.

Vilka av följande delningstjänster har du hört talas om i Göteborg?

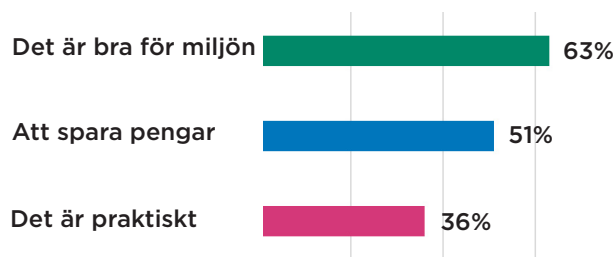

Diagrammet visar topp fem av en lista med totalt 12 alternativ samt öppet svarsalternativ. 15 procent sade sig inte känna till några av tjänsterna.

Drivkrafter

Många studier inom delningsekonomin har fokuserat på användarnas drivkrafter och motiv till att delta i detta nya fenomen. I diagrammet nedan fick göteborgarna ange de tre vanligaste skälen till att de deltar och blev i följande ordning: det är bra för miljön, att spara pengar och det är praktiskt. Svaren speglar andra undersökningar både i Sverige och internationellt. Dock är det ovanligt att "det är bra för miljön" är det främsta motivet, vilket annars brukar vara den ekonomiska drivkraften.

Vilka är de tre vanligaste skälen till att du vill använda delningstjänster?

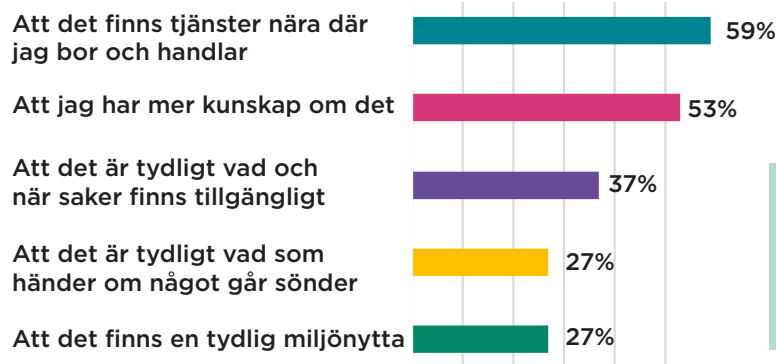

Faktorer som främjar

För att öka kunskapen kring vad som skulle kunna öka användningen av delningstjänster så fick respondenterna svara på frågan "Vad skulle få dig att använda (mer) delningstjänster?".

Två utmärkande faktorer för ökad användning är att tjänsten finns nära där man rör sig i vardagen samt att göteborgarna önskar mer kunskap om tjänsterna. Resultatet pekar på att det är viktigt för staden att arbeta vidare med att främja goda fysiska förutsättningar, dvs ett utbud av (nära) delningstjänster som en viktig faktor som kan underlätta för en mer hållbar konsumtion. Endast 1 av 10 uppger att de inte vill använda delningstjänster alls och tillhör framförallt grupperna låginkomsttagare, äldre och sk. låg-tillitare.

Vad skulle få dig att använda (mer) delningstjänster?

Önskan om ökad kunskap om delningstjänster hänger även ihop med svaret på frågan "Vad tycker du om utbudet av delningstjänster i Göteborg?" Här svarar nästan 6 av 10 göteborgare "vet ej", vilket kan tolkas som att majoriteten anser att de inte har tillräckligt med kunskap om det lokala utbudet för att kunna uttrycka en åsikt om utbudet. Samtidigt är kännedomen om Smarta Kartan låg (5%) som just syftar till att samla och visa på utbudet av den lokala delningsekonomin. Här finns alltså en utvecklingspotential på flera fronter i det fortsatta arbetet framåt.

Källa: Göteborgarna och delningsekonomin: En enkätundersökning om attityder, kännedom och deltagande i den lokala delningsekonomin. Genomförd av Indikator, maj 2021.
Laddas ner från www.sharingcities.se

Användarperspektivet

Delstudie: Tillgångsbaserad konsumtion ur ett konsumtionsforskningsperspektiv

Vilka insikter kan göras kring konsumenters värderingar och praktiker när de konfronteras med tillgångsbaserade eller delningsbaserade erbjudanden?

Detta har varit den övergripande frågeställningen för forskaren Niklas Sörum på Centrum för konsumtionsforskning vid Göteborgs Universitet som inom testbädden har genomfört en delstudie kring konsumtion av delningsverksamhetens resurser ur ett sociokulturellt och individperspektiv.

Studiens empiriska material består av djupintervjuer, fokusgrupper och enkätundersökningar till framförallt användare på två av testbäddens delningstjänster: Leksaksbiblioteket och Klädoteket.

Intervjuerna fokuserade på värde och meningsskapande i delningsekonomin med fyra teman:

1. Nya former av relationer till objekt
2. Gemenskap
3. Politisk konsumtion
4. Osäkerhet

Nya former av relationer till objekt

När det gäller betydelsen av nya former av relationer till objekt baserat på temporär tillgång, snarare än ägande, framkom att användarna ser en möjlighet och frihet i att inte äga saker, i vissa fall utvecklas detta till identitetsskapande i relation till lånade/hyrda saker som ett uttryck för medveten konsumtion.

Barriärer som uppgavs för att delta i delningsekonomin hade bl.a. att göra med omgivningens föreställningar om relationen till lånade saker och privatägda saker (föreställningen om att konsumenters ägodelar säger något om vem du är). En annan barriär var kopplad till att det helt enkelt finns en ovana att låna/hyra saker (få produktkategorier är normaliserade i relation till låna/hyra).

Gemenskap

När det gäller betydelsen av gemenskap för tillgångsbaserad konsumtion uppgavs att det kan leda till välbefinnande och känslan av att delta i något större när man deltar i delningsekonomin. Men det framkom även att platsen för verksamheten är viktig (närområde, relation till andra som deltar). Samtidigt framkom det att gemenskap inte alltid är viktigt utan beror på vilken produkt det är som delas. Ibland är anonymitet att föredra enligt deltagarna i studien.

Politisk konsumtion

Vidare identifierade studien att tillgångsbaserad konsumtion ofta blir ett medel för att uttrycka sin politiska ståndpunkt och samhällskritik, samt att skapa en moralisk identitet. Miljöaspekten är central för många användare till delningsinitiativ. Det skapar en kollektiv identitet baserad på kritik av slit och släng mentalitet och konsumtionssamhället. Det kan också ge en känsla av utvaldhets och att vara upplyst bland de som deltar i delningsekonomin menar forskaren Niklas Sörum.

Å andra sidan kan en negativ aspekt bli att användarna avgränsar sig tydligt gentemot omgivande samhälle genom kritik och negativ "stereotypisering". Konsumtionskritiken är inte lika central för andra grupper beroende av kulturellt och ekonomiskt kapital (beskriva sin konsumtion i termer av politik och samhällskritik). Till sist kan även den aktivistiska aspekten som en del delningsinitiativ kan upplevas som, verka avskräckande på icke invigda.

Användarperspektivet

Delstudie: Tillgångsbaserad konsumtion ur ett konsumtionsforskningsperspektiv

Osäkerhet

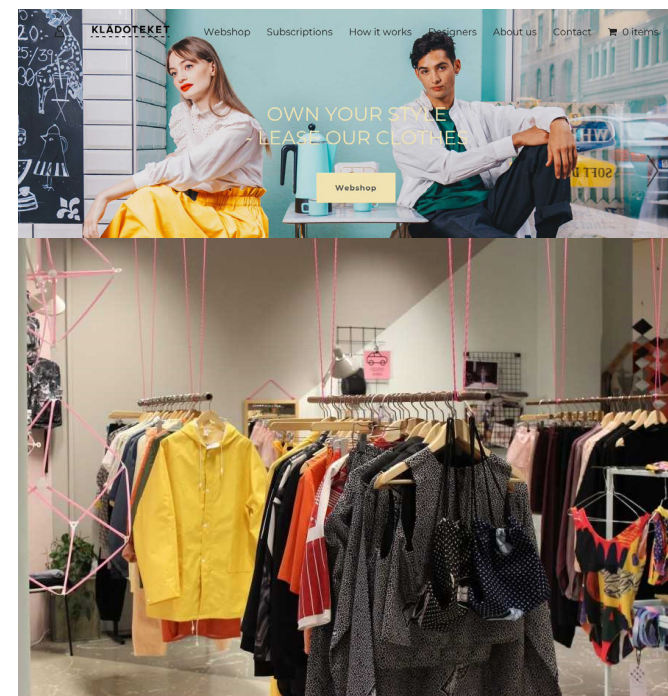
Studien lyfter slutligen att deltagarnas uttalan om osäkerhet inför förvaltarskap av saker och behovet av central kontrollinstans står i konflikt med föreställningar om förtroende som naturlig bas för tillgångsbaserad konsumtion. Användarna i fokusgrupperna lyfter att osäkerheten handlar om oklara regelverk samt ottydlig kommunikation kring ansvar och risker. Det kan också handla om sociokulturella processer associerade till tillgångsbaserad konsumtion och relationer mellan främlingar. Förtroende är en sociokulturell process.

Delningstjänsterna behöver därför utveckla en förståelse för deltagarnas oro för riskerna med att ingå i tillgångsbaserad konsumtion med aspekter som fysiskt slitage och att saker kan gå sönder, men även aspekter som anonymitet och möte med främlingar som delar samma saker inom ramen för verksamheten. Detta hänger ihop med frågor som ansvar, regelverk och förtydligande av ansvar vid skada. Här kan rollfördelningen i verksamheten förtydligas, såsom ansvarstagande och kontrollmekanismer (t.ex. vid återlämning av lånade saker).

Summering

Resultatet visar en blandning av värden och meningsskapande involverat i tillgångsbaserad konsumtion. Å ena sidan, söker deltagare i tillgångsbaserad konsumtion funktionella, ekonomiska och instrumentella värden som t.ex. berättelser om att spel är bra att låna (barn tröttnar fort). Att det är ekonomiskt att låna leksaker (dyra, nya). Att det är ett sätt att prova dyrare kläder. Att det är bekvämt. Att man slipper stök hemma med för många prylar (utrymmesfrågan). Att det ger tillgång till bra kvalitet, osv.

Å andra sidan, söker många deltagare i tillgångsbaserad konsumtion symboliska värden. Tillgångsbaserad konsumtion laddas med betydelser som sparsamhet, hälsa och säkerhet, föräldrastolhet, kompetens, identitetsvärde (individuellt och kollektivt), att vara del av en rörelse, solidaritet- och altruism, hållbarhet och välbefinnande osv.

Niklas Sörum, doktor i etnologi och forskare vid Centrum för Konsumtionsvetenskap, CFK, Göteborgs universitet.

Studie: Tillgångsbaserad konsumtion ur ett konsumtionsforskningsperspektiv (mars 2021)
Laddas ner från www.sharingcities.se

Städer som testbäddar för en hållbar utveckling

Delstudie: Urbana testbäddar som praktik och kommunens roll som innovationsaktör

Det är tydligt att städer, som platser och aktörer, får en allt viktigare roll för att driva innovation, ofta med hållbar utveckling som förtecken. Det som utmärker urban innovationssamverkan är att det finns en tydlig koppling till en plats, dess urbana miljö och i de flesta fall även en kommunal aktör som är såväl problem- som behovsägare inom många olika områden.

Testbädden Sharing City kan ses som ett uttryck för detta och har under perioden haft följeforskarna Anders Sandoff, Handelshögskolan, Göteborgs universitet och Jessica Algehed, Kommunforskning i Västsverige som studerat testbädden utifrån tre analysperspektiv: Delningsekonomin som fenomen, Urbana testbäddar som praktik och Kommunen som innovationsaktör.

Syftet med studien är att bidra med förståelse kring kommunens roll och svårigheter i komplexa innovationsprocesser och därmed stärka kommuners förmåga att arbeta på ett ändamålsenligt och effektivt sätt med delningsekonomin specifikt, och innovationsprojekt, testbäddar och likande satsningar generellt.

De urbana infrastruktursystemen såsom gator, transporter, kollektivtrafik, avfallshantering, energisystem, fastigheter och allmänna ytor definierar inte bara städer som fenomen utan i stor utsträckning även människors sätt att leva och därigenom deras sociala interaktion, såväl som konsumtion av varor och tjänster. De urbana infrastruktursystemen kan nyttjas för att driva på förändrings- och utvecklingsprocesser och är en viktig strategisk resurs i en stad som vill bidra till att vara en arena för transformativa systemförändringar.

Forskarnas bild är att delningsekonomin utveckling kan ses som en normbrytande systeminnovation, vilken växer fram i samverkan mellan olika aktörer på lokal, nationell och internationell nivå.

Kommunens roll som innovationsaktör

I Sharing City har kommunens roll handlat om att samordna de lokala parterna för att stödja och utveckla lokal innovationskapacitet både hos de intressenter som deltagit i testbädden och internt i kommunens organisation. En viktig del i arbetet har varit att skapa läroprocesser med syfte att bidra till uppbyggandet av ett lokalt samverkanskapital.

I sammanfattning kan testbädden som plattform betraktat sägas ha uppfyllt följande funktioner för deltagarna:

- Nätverk och arena för dialog och lärande
- Kunskapshub med global koppling
- Marknadsföring av delningstjänster (via Smarta Kartan)
- Stöd till lokala initiativ (pengar, plats, kunskap, personal)
- Utvärdering och beskrivning av delningsekonomin värdeskapande
- Tolka och översätta nationella ambitioner

Forskarna menar att den fas Sharing City befunnit sig i bäst kan tolkas och förstås som en samverkansmiljö och dels som en läroprocess. Genom samverkansmiljön och dess läroprocess har ett gemensamt samverkanskapital för förändring, normförskjutning och innovation byggts upp. Detta kapital kan, med inspiration av intellektuellt kapital (Edvinsson & Malone, 1997), beskrivas i termer av struktur-, human- och relationskapital.

Framgångsfaktorer för samverkan

Forskarna menar att testbädden Sharing City haft en utmanande samverkansuppgift på flera sätt. Dels är själva samverkansobjektet, dvs att utveckla delningsekonomin i Göteborg en diffus och svåravgränsad uppgift. Det finns inte en tydlig definition om vad som avses med delningsekonomi och heller ingen klar bild av vad som behöver göras för att stärka den. Begreppet konkurrerar dessutom med andra liknande begrepp, som exempelvis cirkulär ekonomi.

Dessa utmaningar till trots har arbetet med testbädden präglats av ett ambitiöst ledarskap och där nödvändiga arenor för samverkan har skapats, som i sin tur skapat mervärden för deltagarna i form av exempelvis legitimitet, nätverk, idéer och kunskap.

Innovationssamverkan en ny och utmanande roll för kommuner

Trots att forskarna menar att projektet Sharing City Göteborg har skapat ett viktigt och betydande samverkanskapital så visar analysen av framgångsfaktorer att det finns vissa svagheter i förutsättningarna för att nå framgång. Ett komplext samverkansobjekt, svaga intressenter och en vag styrning utmanar möjligheten att förankra, främja och sprida delningsekonomin. Projektets hemvist i en kommunal organisation bjuder på särskilda utmaningar eftersom projektets uppgift inte naturligt kan insorteras i ett kommunalt uppdrag eller i kommunala kärnkompetenser, utan mer kan ses som ett verktyg för att arbeta med kärnverksamhet.

Innovation som *mål*, delningsekonomi som *fokus* och samverkanstyrning i testbädd som *metod* är alla nya för en kommunal huvudman och kan inte enkelt sorteras in under de traditionella uppdragen att främja demokrati, att stadsplanera och att ge service till medborgarna.

Trots de utmaningar som identifierats och trots den nya roll som kommunen påtagit sig, säger sig forskarna inte mött någon som på allvar ifrågasatt kommunens engagemang vare sig inom kommunen eller bland de som varit inblandade i projektet. Stödet för såväl målet om att sprida delningsekonomin som konsumtionsprincip och kommunen som samordnande och pådrivande kraft förefaller ha en betydande legitimitet och flera av inspelen från civilsamhället uttrycker en önskan om att kommunen borde göra mer i avseende att exempelvis erbjuda tillgång till lokaler.

Nästa frågeställning blir istället vad som krävs för att bygga vidare på det förtroende som förändringsagent och kapitalisera på det samverkanskapital som skapats och samtidigt undvika och mildra de utmaningar som ändå finns?

Forskarna föreslår att en utgångspunkt kan tas i det faktum att projektet är att betrakta som en försöksverksamhet med endast en lös koppling till kommunens uppdrag. För konsument- och medborgarservice fanns ett tydligt uppdrag genom reglementet att påverka Göteborgssamhället mot hållbara konsumtionsmönster. Under tio års tid har

arbetet utvecklats och en strategi har sakta tagit form som fokuserar arbetet med att skapa förutsättningar för hållbar konsumtion och betydelsen av tillgången till ett hållbart utbud. Sharing Cities Sweden öppnade en möjlighet att fokusera på att stimulera utbudet av hållbara tjänster och att få en ökad förståelse för utmaningarna med detta.

I ljuset av detta menar forskarna att det förefaller rimligt att det fortsatta arbetet ges en tydligare inramning och en koppling till en kommunal strategi för konsumtion, delningsekonomi och innovation. Förankringen bör involvera fler förvaltningar och bolag med ambition att dela syn och ansvar för en ökad tydlighet avseende mål, medel och metoder.

”Mot bakgrund av den komplexitet som präglar området och att förankringsarbete är en långsam process som utmanar existerande processer, uppdrag och kompetenser så är det nödvändigt med betydande uppbackning under lång tid för att säkerställa stabilitet och framdrift.”

Framtida utvecklingsmöjligheter

Enligt forskarna Algehed och Sandoff har arbetet i testbädden visat att delningsekonomin som fenomen är komplex och ställer viktiga frågor om hur vi vill leva och organisera våra samhällen i framtiden, inte minst i städer. De menar att arbetet varit ambitiöst och utmanar rådande normer hos medborgare, delningsinitiativ och kommunal verksamhet.

Sharing City Göteborg har lagt grunden för en mer långsiktig samverkan mellan parter utan tidigare erfarenhet av att arbeta tillsammans. En lärprocess har skapats och samverkanskapalet har stärkts, både i form av mer formella strukturer och i form av medverkande parter kunskaper, relationer och gemensamma berättelser om delningsekonomin i framtiden och tänkbara vägar till denna framtid. Samtidigt menar forskarna att det finns utmaningar i arbetet, eftersom både målet om innovation i samverkan, fokus i form av delningsekonomin och metoden som används, att arbeta i en testbädd, delvis är nya för kommunorganisationen.

Genom att fortsätta och stärka de processer som startats inom ramen för Sharing City Göteborg kan en gemensam och medveten styrning och ledning av den lokala utvecklingen av delningsekonomin i Göteborg sannolikt skapas och samverkanskapalet stärkas ytterligare. Detta kräver att man arbetar långsiktigt och fortsätter att utveckla förståelsen för de aktörer som samverkar och deras drivkrafter, den vision de verkar för och de utmaningar som de behöver hantera, men också de institutionella förutsättningarna som råder, till exempel lagar och regler, informella normer och redan etablerade relationer och arbetssätt.

Studien avslutas med två korta reflektioner kring vad forskarna tror är viktigt för det fortsatta arbetet; vikten av långsiktighet och behovet av strategisk inramning

1. Normförändring kräver långsiktighet

Att förändra normer, etablera nya arbetssätt och att gå från idé till storskalig implementering av innovationer tar tid, ofta flera decennier. Detta ska ställas i kontrast till att statliga satsningar som Sharing Cities Sweden typiskt är korta och sker i projektform.

För att motverka vad som kan upplevas som ryckig styrning tror forskarna att det är viktigt att ha tålamod, arbeta långsiktigt utifrån lokala behov och ambitioner och sakta bygga vidare på gjorda erfarenheter och framgångar i Sharing City Göteborg. Det innebär dels att fortsätta kunskapsutvecklingen kring delningsekonomin, både för att bredda förståelsen till att omfatta fler aktörer, perspektiv och praktiska exempel, och för att fördjupa förståelsen kring exempelvis delningsekonomin drivkrafter, värden och affärsmodeller. Men det behövs också ett fortsatt lärande om testbäddar som metod och vilka förutsättningar som krävs för att kommunens roll som innovationsaktör ska utvecklas.

2. Strategisk inramning avgörande för framgång

Nya frågor växer ofta fram underifrån eller genom att organisationer utsätts för påverkan från omvärlden. Duktiga medarbetare, engagerade samverkansparter och finansiellt stöd från staten har gjort att delningsekonomin och testbädden Sharing City Göteborg har kunnat utvecklas på ett i många avseenden framgångsrikt sätt. Men för att överleva

över tid och bortom tillfälliga projekt och statliga initiativ krävs att delningsekonomin som fenomen och testbädden som metod ges en strategisk inramning och bred förankring i kommunorganisationen.

Denna fråga måste ägas av kommunens ledning på olika nivåer. Ett första steg i en sådan förankringsprocess kan vara att i nästa fas etablera en tydligare styrgrupp för satsningen, gärna med representation från flera förvaltningar. Ett annat sätt att öka den strategiska inramningen kan vara att synliggöra förväntansbilden på satsningen genom en mer uttalad effektlogik, förslagsvis orienterad utifrån faktorer som vem som inkluderas i testbädden, vilka lösningar som fokuseras och hur lärande och lokalt värdeskapande säkerställs.

Jessica Algehed, Kommunforskning i Väst och Anders Sandoff, Handelshögskolan vid Göteborgs Universitet
Studie: Städer som testbäddar för en hållbar utveckling. En studie av Sharing City Göteborg och kommunens roll som innovationsaktör (juni 2021)
Laddas ner från www.sharingcities.se

Summering och framåtblick

Vad händer nu? Hur tar ni tillvara arbetet i Sharing City Göteborg? Det är frågor vi i samordningsfunktionen för Sharing City ofta fått det senaste halvåret. Det finns en förväntan att det ska göras, vilket är helt rimligt. Sharing Cities Sweden har varit en stor nationell satsning för att stimulera nya innovationer som bidrar till mer hållbara städer.

Att summera en testbädd med femton partners som under nästan fyra års tid arbetat med en bredd av koncept och tjänster för delningsekonomi är inte lätt. Hela tanken med en testbädd är att utveckla och testa nya idéer, implementera och skala upp det som fungerar och lära sig av erfarenheterna. Flera av delningstjänsterna har nu passerat stadiet av det som testbädden kan erbjuda och drivs vidare av egen kraft.

Samtidigt har flera delningstjänster fortfarande en utmaning i att utveckla en hållbar affärs- och verksamhetsmodell över tid. Här blir inte minst stadens roll att skapa goda förutsättningar för den lokala delningsekonomin fortsatt viktig. Här finns det flera processer igångsatta, inte minst genom de yrkanden och uppdrag politiken gett att se över hinder för de idéburna aktörerna inom delningsekonomin och komma med förslag på åtgärder. Ett arbete som fortsätter under hösten 2021.

Utmaningen med den ohållbara konsumtionen som vi lyfte inledningsvis kvarstår i högsta grad och behovet att driva en snabb omställning till en mer resurseffektiv användning av våra resurser inom planetens gränser. Samtidigt tar det tid att förändra normer, etablera nya arbetssätt och att gå från idé till storskalig implementering av innovationer.

Testbäddens följeforskare Algehed och Sandoff lyfte i sin slutsats kring testbäddens första fas att *"det är viktigt att ha tålamod, arbeta långsiktigt utifrån lokala behov och ambitioner och sakta bygga vidare på gjorda erfarenheter och framgångar i Sharing City Göteborg"*. Detta gäller inte minst i stadsutvecklingsprojekt som Masthuggskajen som har långa processer från idé till helt utbyggt område.

Samverkansplattform

Även om testbäddens sammansättning av partners spelat ut sin roll i nuvarande form, har testbädden bidragit till en utveckling av dels en samverkansplattform och dels kunskapshöjning och metoder för innovation kring delningsekonomi och vilka värden som kan skapas. Just dessa bitar är värda att ta till vara på och vidareutveckla för att stärka kommunens roll som samverkanspart och innovationsaktör i arbetet för en mer hållbar stad.

Konsument- och medborgarservice på Göteborgs Stad, som samordnat testbädden, kommer ta med dessa lärdomar in i kommande utvecklingsarbete med förvaltningens uppdrag kring hållbar konsumtion. Under våren 2021 antogs Göteborgs Stads nya Miljö- och klimatprogram och där förvaltningen har i uppdrag att samordna strategin "Skapa förutsättningar att leva hållbart" som förväntas ge framfart i arbetet på en bredare front.

Att skapa förutsättningar för att leva hållbart i Göteborg kräver förstås en bred samverkan mellan stadens förvaltningar och bolag, men också näringslivet, civilsamhället och akademien. Samtidigt ökas takten i stadens klimatomställningsarbete som även det kräver samverkan över alla sektorer för att Göteborg ska vara klimatneutral 2030.

I detta arbetet har delningsekonomin en fortsatt naturlig ingång och kan förhoppningsvis ges en bättre strategisk inramning och bredare förankring i kommunorganisationen framåt. Staden måste bli bättre på att ta tillvara på och skapa förutsättningar för den innovationskraft och engagemang som ofta finns i delningsekonomin.

Lista över rapporter

Alla rapporter kan laddas ner från
www.sharingcities.se

Slutrapporter för följande tjänster/koncept:

- Grow Here (2019)
- Klädotecket (2019)
- Container kitchen, Studieförbundet (2019)
- Leksaksbiblioteket (2020)
- Handbok för att starta och driva ett leksaksbibliotek (2020)
- Smarta Kartan (2021)
- Folk Space, Studieförbundet (2021)
- Co-working, Akademiska hus (2021)
- Utomhuskontor, Akademiska hus (2021)

Övriga studier:

- Cirkulära mikroföretag. En kvalitativ studie om företagens behov och syn på kommunen (2021) (Göteborgs Stad, Noubarzadeh, A., Öhrwall, E.)
- Göteborgarna och delningsekonomin: En enkätundersökning om attityder, kännedom och deltagande i den lokala delnings-ekonomin. Genomförd av Indikator, maj 2021.

Rapporter testbädd Masthuggskajen:

- Dela lokaler för levande gatuplan (FOG Innovation, Svantesson, E., Tegnell, S.)
- Platsutveckling för ett levande gatuplan på Masthuggskajen (Älvstranden Utveckling AB, Henriksson, O., Tidefelt, A.)
- Kartläggning av delningstjänster och hur dessa bidrar till levande gatuplan (RISE, Røyne, F., Molnar, S. et al)
- Småskaliga och värdeskapande aktörer i Göteborg (Trendie, Andersson, M., Gillberg, L., Wikström, T.)
- Sju steg för att skapa levande gatuplan – En modell för utökad aktörssamverkan mot en cirkulär kvartersekonomi (Sweco, Gullström, C.; Spåre, F.)
- Samnyttjan och barns friyt i den täta staden – Kunskapssammanställning (Älvstranden Utveckling AB och White Arkitekter)
- Samnyttjan och barns friyt i den täta staden – Ett samnyttjans-exempel på Masthuggskajen (Älvstranden Utveckling AB och White Arkitekter)
- Slutrapport testbädd Masthuggskajen (2021) (Älvstranden Utveckling AB, Henriksson, O., Lindell, Å., Lundell, A., Ottoson, P., Tidefelt, A.)

Lista över rapporter, fortsättning

Alla rapporter kan laddas ner från
www.sharingcities.se

Göteborgs Universitet:

Städer som testbäddar för en hållbar utveckling. En studie av Sharing City Göteborg och kommunens roll som innovationsaktör (2021)

Författare: Jessica Algehed och Anders Sandoff, Handelshögskolan

Delat lärande, dubbel kunskap – affärsmodellsutveckling för delningsekonomi i Göteborg (2021)

Författare: Jon Williamsson, Handelshögskolan

Tillgångsbaserad konsumtion ur ett konsumtionsforskningsperspektiv (2021)

Författare: Niklas Sörum, Centrum för konsumtionsforskning

RISE Research Institute of Sweden:

Kartläggning av delningstjänster och hur dessa bidrar till levande gatuplan.

RISE rapport 2020:62.

Författare: Frida Røyne, Stefan Molnar, Tova Crossler Ernström och Haben Tekie

Miljöutvärdering av Leksaksbiblioteket. RISE Rapport 2020:13.

Författare: Frida Røyne och Niklas Fernqvist

Webbinarieserie Sharing City Göteborg

Sharing City Göteborg har under 2021 delat erfarenheter från testbädden genom en webbinarieserie på tre teman som även kan ses under en viss tid i efterhand. Länkar finns på www.goteborg.se/sharingcitygbg.

Webbinarium 1:

Att driva och utveckla delningstjänst

6 maj, kl. 9-11

I testbädden har ett antal delningstjänster och koncept utvecklats. Under webinariet får vi ta del av vilka lärdomar och insikter som gjorts med fokus på bland annat affärs- och verksamhetsmodeller, användarperspektivet och drivkrafter. Lyssna till verksamheternas egna berättelser och forskarnas reflektioner.

Medverkar gör Smarta Kartan, Leksaksbiblioteket, Grow Here, FolkSpace och co-working på Akademiska Hus.

Coompanion samt forskare på Göteborgs Universitet bidrar med sina perspektiv.

Målgrupp: Alla som är nyfikna på den lokala delningsekonomin i Göteborg och erfarenheter från att utveckla och driva delningstjänster.

Webbinarium 2:

Delningsekonominns värden och stadens roll

6 maj, kl. 13-15

Vilka värden och samhällsnytta skapar delningsekonomin? Hur mår den lokala delningsekonomin i Göteborg och vilken roll kan kommunen ta för att underlätta för den? Detta är några av frågeställningarna som lyfts under webinariet.

Vi får även inblick i den mer generella rollen kommunen har som innovationsaktör kopplat till testbäddar från testbäddens följeforskare från Handelshögskolan.

Webinariet avslutas med ett panelsamtal med bl.a. två av stadens kommunalråd.

Målgrupp: Politiker, tjänstepersoner och forskare.

Webbinarium 3:

Delningsekonomi som verktyg i stadsutveckling

22 september, 13-16

Vilka förutsättningar krävs för att delningsekonomin ska kunna användas som verktyg för stadsutveckling i den täta och växande innerstaden? Hur kan lokaler delas och hur ges delningsverksamheter plats? Och hur kan kommunal yta utomhus samnyttjas med olika syften?

Aktörerna i testbädden Masthuggskajen som varit fokusområde i Sharing City Göteborg delar sina erfarenheter. Presentationer och panelsamtal.

BLOCK 1: Delningsverksamheter och delning av lokaler i gatuplan

BLOCK 2: Delning av kommunala utomhusytor

Målgrupp: Stadsutvecklare, fastighetsägare och alla intresserade av stadsutveckling.

Testbädd Sharing City Göteborg
www.sharingcities.se
www.goteborg.se/sharingcitygbg

